

If

**ДЕРЖАВНА СЛУЖБА СТАТИСТИКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ СТАТИСТИКИ,
ОБЛІКУ ТА АУДИТУ**

**КАФЕДРА ФІНАНСІВ, БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ ТА
СТРАХУВАННЯ**

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

ЩОДО ВИКОНАННЯ ПРАКТИЧНИХ, СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

з навчальної дисципліни

«БАНКІВСЬКА СПРАВА»

для здобувачів

спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

(шифр і назва спеціальності)

освітньо-професійної

програми 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

(шифр і назва програми)

факультету фінансово-економічного

(назва факультету)

**Київ
2024 рік**

Федина В. В. Методичні рекомендації для виконання практичних, семінарських занять з дисципліни «Банківська справа» для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 07 «Управління та адміністрування» спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»: методичні рекомендації. Київ: НАСОА, 2024. 86 с.

Рецензенти:

Бондарук Т. Г., доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування Національної академії статистики, обліку та аудиту;

Онишко С. В., доктор економічних наук, професор, професор кафедри фінансових ринків та технологій Державного податкового університету.

Затверджено на засіданні кафедри фінансів, банківської справи та страхування

Протокол від «9» січня 2024 року № 8

Схвалено Вченою радою фінансово-економічного факультету НАСОА
Протокол від «29» січня 2024 року № 6

Викладено методичні рекомендації з підготовки практичних, семінарських занять з дисципліни «Банківська справа» для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 07 «Управління та адміністрування» спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування». Методичні рекомендації призначені для використання при підготовці до практичних, семінарських занять здобувачів. Містять теоретичний коментар до вивчення тем навчальної дисципліни, питання для самоконтролю знань; теми семінарських і практичних занять; ситуаційні завдання, задачі, вправи та тести за кожною темою, які розглядаються на семінарських (практичних) заняттях; методи навчання та критерії оцінки стану виконання здобувачами семінарських (практичних) занять з навчальної дисципліни; питання для підсумкового контролю знань; рекомендовану літературу.

©Федина В.В.

Київ: НАСОА, 2024

ЗМІСТ

Передмова	4
Теоретичний коментар до вивчення тем навчальної дисципліни, питання для самоконтролю знань	5
Теми семінарських і практичних занять	56
Ситуаційні завдання, задачі, вправи та тести за кожною темою, які розглядаються на семінарських (практичних) заняттях	60
Методи навчання та критерії оцінки стану виконання здобувачами семінарських (практичних) занять з навчальної дисципліни	76
Питання для підсумкового контролю знань	79
Список рекомендованої літератури	82

ПЕРЕДМОВА

Вивчення дисципліни «Банківська справа» сприяє формуванню у майбутніх фахівців з фінансів, банківської справи та страхування системи теоретичних знань та практичних навичок з організації та функціонування банківської системи.

При підготовці до практичного, семінарського заняття здобувачі вищої освіти мають самостійно ознайомитись з матеріалом, що було викладено під час лекцій; літературними джерелами (підручники, навчальні посібники, конспекти лекцій, періодичні видання тощо), статистичною інформацією, що подається державними органами та експертними організаціями.

Основна мета проведення практичних, семінарських занять – сприяння поглибленому засвоєнню здобувачами вищої освіти найбільш складних питань навчальної дисципліни «Банківська справа», спонукання здобувачів вищої освіти до колективного творчого обговорення, оволодіння науковими методами аналізу явищ і проблем, активізування до самостійного вивчення наукової та методичної літератури, формування навичок самоосвіти.

Проведення практичних, семінарських занять дозволяє вирішувати такі дидактичні цілі:

- оптимально поєднувати лекційні заняття із систематичною самостійною навчально-пізнавальною діяльністю здобувачів вищої освіти, їх теоретичну підготовку з практичною;

- забезпечувати системне повторення, поглиблення і закріплення знань здобувачів вищої освіти за певною темою;

- розвивати уміння, навички розумової праці, творчого мислення, уміння використовувати теоретичні знання для вирішення практичних завдань;

- формувати уміння і навички здійснення різних видів майбутньої професійної діяльності;

- здійснювати діагностику і контроль знань здобувачів вищої освіти з окремих розділів і тем, формувати уміння і навички виконання різних видів майбутньої професійної діяльності.

В процесі навчання у здобувачів вищої освіти формується системне мислення на основі глибокого розуміння явищ, процесів, відносин у сфері оподаткування.

**ТЕОРЕТИЧНИЙ КОМЕНТАР
ДО ВИВЧЕННЯ ТЕМ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ,
ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ ЗНАТЬ**

**ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1
ОСНОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОЇ
СИСТЕМИ**

**ТЕМА 1. ВИНИКНЕННЯ ТА РОЗВИТОК БАНКІВСЬКИХ
СИСТЕМ**

Мета: розкрити сутність поняття «банківська система», ознайомитись з її структурою, вивчити етапи еволюції, організаційні основи функціонування та фактори впливу на розвиток банківських систем.

Ключові слова: банк, амфіктіони, храми, трапечити, аргираймози, довейстаї, аргентарії, мензарії, нумуляріїв, колектарії, хрестоносці, громадські банки, жирооборот, жиробанк, спеціалізовані банки, центральний банк, банківська система, функції.

Короткий опис теми:

Історія банківської справи сягає прадавніх часів. Кредит існував ще у Вавілоні, про що згадується у кодексі законів вавілонського царя Хаммурапі (XVIII століття до н. е.), яким передбачено умови надання та повернення позик. У грудні 1901 року французька археологічна експедиція знайшла на території сучасного Ірану чорний базальтовий стовп заввишки 2,25 м і завширшки від 1,65 м вгорі до 1,9 м внизу. І нічого б не було в цьому дивовижного, якби 4000 років тому не обписали його вздовж і впоперек 282 статтями законів легендарного царя Хаммурапі, 15 з яких присвячені правилам ведення банківського ремесла. Але виникнення власне банківництва пов'язане зі Стародавньою Грецією, де перші фінансисти почали розпоряджатися залученими коштами.

В економічній літературі умовно виділяють чотири основні етапи розвитку банківської діяльності, що пов'язані зі знаковими подіями в історії банківництва

На першому етапі розвитку банківської діяльності, що охоплював період від античності до виникнення Венеціанського банку, відбувалося зародження банківництва.

Початково банківські операції у Стародавній Греції здійснювались окремими храмами, найвідомішими з яких були Дельфійський, Ефеський, Делонський, Фокейський, Мілетський та деякі ін. Торговці, приватні особи і навіть цілі міста Греції віддавали свої гроші на зберігання до скарбниць храмів, недоторканість яких гарантувалась шанобливим ставленням до релігії. **Амфіктіони**, що завідували храмами, розуміли не вигідність простого

зберігання величезних цінностей, що концентрувалися у їх сховищах, а тому пускали в оборот довірені храму гроші, більша частина яких надавалась у позику під проценти містам та приватним особам.

Поступово з ослабленням храмів припинилася їх діяльність як банків.

У IV ст. до н. е. в Афінах конкурентами храмів стають *трапезити* (трапезити). Ця назва походить від грец. трапеза, що означає стіл, на якому міняйли проводили свої операції. Їх появу зумовила інтенсивна торгівля, що велася з використанням різних монет, які карбувалися як державами, так і містами. У зв'язку з чим, виникла необхідність у таких учасниках торгових операцій, які б розбиралися у монетах, що були в обігу. Спочатку трапезити займалися обміном грошей однієї монетно-вагової системи на іншу й перевіряли їх якість, а пізніше здійснювали інші грошові операції, такі як: здійснення грошових переказів в інші міста, зберігання грошей та видача кредитів, а також укладання різноманітних угод від імені свого клієнта. На кінець V ст. до н. е. трапеза – лавка міняйли, де працювали кілька осіб, перетворилася на прототип сучасного банку.

Подальший розвиток банківської справи зумовив появу і розповсюдження банків у Єгипті, де О. Македонський організував «королівські банки», якими управляли греки.

Банківська справа в Римі була організована на зразок банківської справи у Греції в III ст. до н.е. У *стародавньому Римі* банківська діяльність хоча і була схожа на грецьку, однак являла собою самобутній продукт латинської цивілізації, що визначалось значно вищим рівнем діловодства.

Банки називалися *аргентарії* або *мензарії*. Вони приймали гроші на зберігання, здійснювали обмінні операції і видавали позики – лихварські, промислові, під заставу нерухомості – іпотечні. Вони також займалися організацією і проведенням аукціонів, на яких продавалося закладене майно свого та інших банків з отриманням комісійних.

Другий етап розвитку банківської діяльності, що охоплює період з 1156 р. до заснування Англійського банку в 1694 р., пов'язаний в основному з розвитком виробничих і торгівельних відносин.

Велику роль у відродженні банківської справи (фінансова активність в Європі занепала з розпадом Римської імперії) відіграли *хрестоносці*. У той час найкрупнішими банкірами були тамплієри. Орден тамплієрів – це релігійна і військова організація, яка не була банком у сучасному розумінні цього слова, оскільки її фінансові операції були лише побічною діяльністю. Гроші, віддані тамплієрам під заставу, не об'єднувалися в загальний фонд і не розміщувалися в інші операції, а залишалися в особистих сховищах власників та були доступні лише за їх згоди. На початку своєї діяльності тамплієри використовували тільки звичайний депозит: вкладник, зберігаючи право власності на предмет внеску, сплачував організації певну суму за охорону. У подальшому вже італійські банкіри, які не були під впливом церкви, удосконалили цю операцію таким чином, що з'явився вклад до запитання, терміновий депозит з відчуженням власності, а також відновлюваний терміновий вклад. Фактично тамплієри були монопольними

фінансистами хрестоносців і, крім того, знатними міняйлами. Вони сприйняли і ґрунтовно переробили теорію обміну, створену стародавніми греками, яку після розпаду Римської імперії успадкувала вся Європа через посередництво євреїв і ломбардів. Протягом декількох сторіч прийом вкладів на поточній і терміновій основі, обмін готівки здійснювалися за правилами, встановленими тамплієрами, оскільки не було необхідності змінювати їх. Використовувалися ці операції для надання позик солідним позичальникам, які, продовжуючи традиції монастирів, оперували сільськогосподарськими позиками і фінансово сприяли прогресу галузі.

Розвиток виробництва і торгівлі у середні віки зумовив відродження банківництва. У багатьох країнах Європи банки виникли завдяки розвитку торгівлі. Вони створювалися купцями для зберігання грошей і здійснення розрахунків. Поступово банки з'явилися по всій Італії, особливо у великих торгових центрах – Генуї, Венеції, Флоренції, а потім – у Франції, Гамбурзі, Нідерландах, Англії.

У 1587 р. у Венеції після краху великого приватного банку Пізани був відкритий *державний жиробанк* з назвою «Banco di Rialto». У 1609 р. уряд Голландії внаслідок зловживань місцевих банкірів заснував Амстердамський банк під гарантію міста. У 1619 р. Гамбург за прикладом Амстердама з тих же причин заснував під гарантію міста жиробанк, який проіснував до 1812 р.

На третьому етапі розвитку банківської діяльності, який охоплював період з 1694 р. до кінця XVIII ст., зародилася банківська справа в сучасному вигляді, коли почали з'являтися банки, які надавали кредити промисловим та торгівельним капіталістам під помірний відсоток.

На початку зазначеного етапу розвиток банків відбувався в Англії. Основним банком, що з'явився у цей час, *був перший центральний акціонерний банк* - банк Англії, створений в 1694 р. шотландцем Уільямом Петерсоном для вирішення урядових фінансових проблем. Статутний капітал банку в сумі 1 200 000 фунтів стерлінгів був вилучений державою, внаслідок чого були випущені банківські квитки на таку ж суму. Банк розплачувався цими квитками, мав право торгувати золотом (був монополістом), дисконтувати векселі. З'явилося заставне право, тобто банк надавав позики під заставу майна з умовою його відчуження при неповерненні кредиту. Крім того, йому було дозволено приймати внески для поповнення свого капіталу і виплачувати за ними відсотки.

Зазначимо, що в Україні початок банківської діяльності було покладено в середині XVIII ст. У ті часи торгівля велась за готівку, а промисловість розвивалась в основному за рахунок держави. В Україні поширення комерційного кредиту значно затримувалося порівняно з Західною Європою. Першими позичальниками були уряд і землевласники, а в ролі кредиторів виступали одноосібні підприємці-лихварі. За умов натурального поміщицького господарства така діяльність давала можливість безконтрольно підвищувати відсоток за кредит.

Поступово виникають *спеціалізовані банки*: у Шотландії – Королівський (1695 р.), Банк Британської компанії для торгівлі полотном

(1706 р.), Віденський банк (1703 р.), Пруський банк для морської торгівлі (1767 р.), Паризька облікова каса (1776 р.).

У цих банках з'являється новий спосіб розрахунків: перенесення коштів з рахунку на рахунок за допомогою чекового обігу. Сьогодні за кордоном значна частка розрахунків здійснюється за допомогою чеків. На даному етапі розвитку банківської справи з'являються депозитні операції, які раніше називалися операціями зі зберігання коштів. Після багаторічної практики банкіри зробили висновок про те, що сума грошей, які депонуються, майже не змінюється, виплати покриваються надходженнями, а залишок вкладу поступово навіть збільшується. Отже, значну частину довірених їм грошей можна без збитку для вкладників пустити в оборот шляхом обліку векселів і видачі позик.

Четвертий етап розвитку банківської діяльності, що охоплює період з початку XIX ст. до теперішнього часу, пов'язаний з розширенням повноважень банків. На даному етапі особливого поширення набули депозитні банки в Англії, Шотландії, Австрії, Німеччині, Швейцарії, а також у Північній Америці.

На початку XIX ст. з'явилися центральні банки, які монопольно виконували функцію емісії банкнот. Наприклад, у Франції Центральний банк був створений Наполеоном у 1800 р., Австрійський банк – у 1806 р.

Законодавчі обмеження участі банків на ринку цінних паперів, участь в капіталах підприємств сприяли виникненню трастових операцій. Банки розширюють торгівлю золотом, займаються валютними операціями, розвивають кореспондентські відносини. Отже, постійне удосконалення банківської діяльності зумовило формування сучасних банків як установ, які займаються досить широким колом фінансових питань, здійснюють розрахунково-касове обслуговування клієнтів і відіграють значну роль у розвитку економіки.

Банківська система – це складна, внутрішньо організована та динамічна система, яка включає комплекс різноманітних банківських інституцій, діяльність яких законодавчо регламентована і спрямована на обслуговування потреб економіки та суспільства, а також забезпечення фінансової стабільності країни.

Згідно із ст. 4 Закону України «Про банки і банківську діяльність» **банківська система України** складається з Національного банку України та інших банків, а також філій іноземних банків, які створені і діють на території України.

Виділяють три функції банківської системи:

- створення грошей і регулювання грошової маси;
- трансформаційна функція;
- стабілізаційна функція.

До загальних принципів побудови банківських систем належать:

1. Принцип унікальності банківської системи обумовлений національними традиціями, історичним досвідом, що свідчить про те, що та

або інша структура банківської системи залежить від конкретних суспільно-економічних умов.

2. Принцип системи нагляду за діяльністю комерційних банків. У світовій банківській практиці існують різні підходи до організації банківського нагляду. Можна виділити три групи країн, що відрізняються способами побудови наглядових структур, місцем і роллю центрального банку в цих структурах.

3. Принцип положення банків на ринку цінних паперів. В окремих країнах не існує чіткого розмежування між комерційними й інвестиційними банками, що визначається положенням останніх на ринку цінних паперів.

4. Принцип рівності банківських систем. Сукупність діючих у країні банків може мати однорівневу або дворівневу (трирівневу) організацію.

В Україні банківська система має класичну дворівневу структуру, основи якої було закладено Законом України «Про банки і банківську діяльність», прийнятим у 1991 році. На першому рівні знаходиться центральний банк держави - Національний банк України, на другому рівні – комерційні банки різних форм власності, спеціалізації та територіального статусу

Формування сучасної банківської системи України відбувалося в кілька етапів:

1988-1990 рр.

Характеризується створенням фундаментальної бази системи українських комерційних банків у складі банківської системи СРСР. Становлення банків відбувалось шляхом створення установ ринкового типу поряд з існуванням державних банків колишнього СРСР. Контори, управління та відділення всесоюзних банків, що належали державі, виконували на даному етапі переважно адміністративно-контрольні функції (Держбанк СРСР) та були зосереджені на фінансово-кредитному обслуговуванні державних підприємств і організацій (Промбудбанк, Агропромбанк, Житлосоцбанк, Ощадбанк, Зовнішекономбанк).

1991 - I півріччя 1992 рр.

Прийнято Закон України «Про банки і банківську діяльність», відповідно до положень якого закріплювалося створення автономної дворівневої банківської системи та Національного банку України як центрального банку держави.

II півріччя 1992 – 1993 рр.

До особливих рис третього етапу розвитку банківської системи України відносяться:

- утворення нових комерційних банків за використання приватного капіталу;
- створення значної кількості невеликих банків, орієнтованих на отримання надприбутків на тлі гіперінфляційних процесів в економіці.

1994-1996 рр.

Четвертий етап відрізнявся уповільненням інфляційних процесів, активізацією регулюючих інструментів Національним банком України.

1997-1999 рр.

П'ятий етап характеризувався наявністю внутрішньо банківської кризи та фінансової кризи, пов'язаної із знеціненням національної валюти по відношенню до інших валют, відтоком портфельних інвестицій нерезидентів, кризою на ринку внутрішніх державних запозичень.

2000 – I півріччя 2008 рр.

Шостий етап розвитку банківської системи України характеризується активізацією глобалізаційних процесів, запровадженням новітніх методів регулювання банківської діяльності, адаптацією банківського законодавства до стандартів і вимог Європейського Союзу.

II півріччя 2008 – початок 2015 р.

До особливих рис розвитку банківської системи України в період дії світової фінансово-економічної кризи відносяться:

- орієнтація системи менеджменту банків на зменшення частки проблемних кредитів;
- впровадження заходів Національним банком України щодо підтримки банківської стабільності та захисту прав вкладників;
- значне зменшення обсягів депозитів населення.

2016 – по даний час.

Восьмий період характеризується впровадженням Комплексної програми розвитку фінансового сектору до 2020 року. Оновлений документ затверджений Рішенням Правління Національного банку від 16 січня 2017 року № 28.

Орієнтація НБУ на міжнародні стандарти та рекомендації Європейського органу з банківського нагляду та Базельського комітету з банківського нагляду. Перегляд нормативних документів з метою наближення їх до директив Європейського Союзу на виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.

Питання для самоконтролю знань:

1. Яка історія розвитку стародавнього банківництва?
2. Назвіть історичні передумови розвитку банківських систем
3. Де і коли виникли перші банки?
4. У якій країні засновано перше законодавство?
5. Які функції виконує банківська система?
6. Які є типи банківських систем?
7. Назвіть етапи створення і розвитку ключових банківських систем Європи
8. В якій із країн застосовано перші купюри, чеки, векселі?
9. Назвіть етапи створення і розвитку національної банківської системи.

Рекомендована література:

Базова: [1, 2, 5, 6, 7, 8]

Допоміжна: [4, 20, 28,]

Інформаційні ресурси: [7, 10, 11]

ТЕМА 2. ЦЕНТРАЛЬНІ БАНКИ ЯК СКЛАДОВА БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ КРАЇНИ

Мета: ознайомитися із статусом, принципами і функціями центральних банків; визначити передумови походження центральних банків та дослідити сутність грошово – кредитної політики і роль НБУ в ній.

Ключові слова: центральний банк, банківський нагляд, види центральних банків, НБУ, функції НБУ, правовий статус НБУ, структура НБУ, грошово – кредитна політика, інструменти грошово – кредитної політики.

Короткий опис теми:

З огляду як на еволюційний, так і на адміністративний характер **виникнення центральних банків спричинене низкою чинників:**

- бажання держави централізувати емісію грошей з метою контролю та оптимізації грошової маси;
- уніфікація грошової одиниці, що мала б зменшити кількість банкнот, які не підкріплені золотом;
- за умов розвитку торгівлі та збільшення грошового обігу потреба у універсальному засобі платежу, який викликав би довіру серед населення і перебував в обігу на території всієї країни.

Національний банк України є центральним банком України і здійснює свою діяльність відповідно до Конституції України, Закону України «Про Національний банк України» та інших законодавчих актів України. НБУ є державною власністю України і виступає виразником інтересів та завдань держави в сфері регулювання економіки.

Головне призначення НБУ як центрального банку – це управління грошовим обігом з метою забезпечення стабільного не інфляційного розвитку економіки. Центральний банк впливає на грошовий обіг через зміну пропозиції грошей і зміну ціни грошей.

Національний банк України має статутний капітал, що формується за рахунок державних коштів. Розмір статутного капіталу становить 10 млн грн.

Особливий правовий статус зумовлений тим, що він поєднує у собі окремі **риса банківської установи і державного органу управління.** Він здійснює банківські операції, що приносять дохід (кредитування комерційних банків, операції з цінними паперами на відкритому ринку, операції з іноземною валютою тощо), але метою проведення цих операцій не є отримання прибутку.

Функції НБУ:

- Забезпечення стабільності грошової одиниці України;
- Розробка і впровадження разом із урядом ефективної кредитно-грошової політики;
- Здійснення грошової емісії і контроль за грошовим обігом;
- Здійснення міжбанківських розрахунків, в тому числі і в міжнародних відносинах;
- Продаж кредитних ресурсів комерційним банкам, кредитування уряду;
- Регулювання та контроль за діяльністю комерційних банків та інших кредитних організацій;
- Здійснення валютного регулювання і забезпечення конвертованості національної валюти;
- Зберігання та регулювання золотовалютних резервів;
- Управління державним боргом;

Для реалізації цих функцій НБУ наділяється відповідними державно-владними і цивільно-правовими повноваженнями:

- він є самостійною юридичною особою;
- його майно відокремлено від майна держави;
- НБУ може розпоряджатись майном як власник;
- не є комерційною організацією.

До структури Національного банку входять центральний апарат, відокремлені підрозділи та юридичні особи, створені Національним банком для забезпечення його діяльності, які здійснюють діяльність виключно в межах завдань та функцій Національного банку, встановлених законом. В межах Комплексної програми розвитку фінансового сектору України до 2020 року було проведено внутрішню трансформацію Національного банку України

Вищим органом управління Національного банку України є **Рада**. До складу Ради Національного банку входять члени Ради Національного банку, призначені Верховною Радою України та Президентом України. Голова НБУ, який призначається на посаду Верховною Радою України за поданням Президента України, входить до складу Ради Національного банку за посадою (ст.10. Закону України «Про Національний банк України»).

Основним керівним органом НБУ є Правління, яке, згідно з Основними засадами грошово-кредитної політики, через відповідні монетарні та інші засоби банківського регулювання забезпечує реалізацію грошово-кредитної політики, організовує виконання інших функцій відповідно до законодавства та здійснює управління діяльністю НБУ.

Очолює Правління Голова Національного банку України. Кількісний та персональний склад Правління затверджується Радою НБУ за поданням Голови банку. До складу Правління за посадою входять перший заступник та два заступники Голови НБУ, яких він призначає та звільняє за погодженням з Радою НБУ. Голова Національного банку призначається на посаду Верховною Радою України за поданням Президента України строком на сім років. Голова Національного банку України несе одноосібну відповідальність

за діяльність банку перед Верховною Радою України та Президентом України.

Грошово-кредитна політика (monetary policy) – комплекс заходів у сфері грошового обігу та кредиту, спрямованих на забезпечення стабільності грошової одиниці України шляхом використання визначених Законом «Про Національний банк України» засобів і методів.

Відповідно до ст.25 Закону України «Про Національний банк України» **основними економічними засобами та методами грошово-кредитної політики є регулювання обсягу грошової маси через:**

- визначення та регулювання норм обов'язкових резервів для комерційних банків;
- процентну політику;
- рефінансування комерційних банків;
- управління золотовалютними резервами;
- операції з цінними паперами (крім цінних паперів, що підтверджують корпоративні права), в т. ч. з казначейськими зобов'язаннями, на відкритому ринку;
- регулювання імпорту та експорту капіталу;
- емісію власних боргових зобов'язань і операції з ними;
- запровадження на строк до шести місяців вимоги щодо обов'язкового продажу частини надходжень в іноземній валюті;
- зміну строків розрахунків за операціями з експорту та імпорту товарів.

Об'єктами, на які частіше всього спрямовуються регулятивні заходи, є:

- грошова маса;
- відсоткова ставка;
- валютний курс;
- швидкість обігу грошей;
- індекс інфляції та ін.

До класичних інструментів економічного впливу центрального банку на грошово-кредитний ринок звичайно відносять політику обов'язкових резервних вимог, політику рефінансування (процентну), політику відкритого ринку.

Монетарна політика Національного банку впроваджується із застосуванням дієвої системи інструментів:

- ✓ Інтервенції на валютному ринку
- ✓ Процентна політика
- ✓ Операції з регулювання ліквідності банків
- ✓ Інші інструменти

Питання для самоконтролю знань:

1. В чому головне завдання центрального банку?
2. За якого підпорядкування центральний банк краще виконує свої функції?

3. В чому полягає функція «банк банків»?
4. Які установи беруть участь в емісії грошей?
5. Для чого центральний банк купує валюту на валютному ринку?
6. Які операції на відкритому ринку здійснюватиме НБУ, щоб зменшити грошову масу в обігу?
7. Яка роль НБУ в розробці і реалізації грошово-кредитної політики?
8. Функції НБУ як центрального банку?
9. Які основні операції НБУ?
10. Методи грошово-кредитної політики?
11. В чому полягає робота НБУ з комерційними банками?
12. Роль НБУ в реалізації валютної політики.
13. Кредитування НБУ діяльності комерційних банків.
14. Правовий статус центрального банку.
15. Назвіть вищий орган управління НБУ та його основні завдання?

Рекомендована література:

Базова: [1, 5, 6, 7, 8]

Допоміжна: [4, 7, 19, 22, 23, 27, 29]

Інформаційні ресурси: [1, 2, 4, 7, 10, 11]

ТЕМА 3. ОРГАНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ

Мета: ознайомитись із сутністю, видами та функціями комерційних банків, порядком їх створення, реєстрації та ліцензування; дослідити організаційну та функціональну структуру комерційних банків; дати характеристику основним видам діяльності банків.

Ключові слова: банк, функції банків, види банків, банківські рахунки, реєстрація, ліцензування, філія, представництво, відділення, реорганізація, злиття, приєднання, поділ, виділення, перетворення, активні операції, пасивні операції, комісійно – посередницькі операції, банківська група, банківська холдингова компанія, фінансова холдингова група, банківська спілка, банківська асоціація.

Короткий опис теми:

Відповідно до ЗУ «Про банки та банківську діяльність» **банк** – юридична особа, яка має виключне право на підставі ліцензії НБУ здійснювати у сукупності такі операції:

- залучення у вклади грошових коштів фізичних і юридичних осіб та розміщення зазначених коштів від свого імені, на власних умовах та на власний ризик;
- відкриття і ведення банківських рахунків фізичних та юридичних

осіб.

Банки виконують такі функції:

- трансформаційну;
- емісійну.

У ринкових економіках функціонують різні види банків, які класифікують за певними ознаками:

I. За формою власності:

- державні;
- акціонерні;
- кооперативні.

II За колом виконуваних операцій в Україні можуть функціонувати

- універсальні ;
- спеціалізовані.

III. Для здійснення аналізу діяльності банківської системи України НБУ передбачено такі групи:

- банки з державною часткою;
- банки іноземних банківських груп;
- банки з приватним капіталом

IV. За належністю капіталу банку:

- вітчизняні;
- іноземні;
- банк з іноземним капіталом.

Вимоги щодо здійснення державної реєстрації банку як фінансової установи наведено в Законі України «Про банки і банківську діяльність» та Положенні про ліцензування банків затвердженому Постановою Правління Національного банку України № 149 від 22.12.2018 року.

Комерційні банки можуть відкривативідокремлені підрозділи (*філії, відділення, представництва* тощо) на території України у разі його відповідності вимогам щодо відкриття відокремлених підрозділів, встановленим нормативно-правовими актами Національного банку України. Для відкриття **відокремленого підрозділу** банк зобов'язаний повідомити про це Національний банк України, який, в свою чергу, включає відомості про відокремлені підрозділи банку до Державного реєстру банків на підставі письмового повідомлення банку.

Ліцензування – це порядок видачі комерційним банкам, які набули статусу юридичної особи, дозволу на здійснення деяких чи всіх банківських операцій.

Для отримання ліцензії кредитна установа повинна подати такі документи:

- копію статуту з відміткою державного реєстратора про проведення державної реєстрації юридичної особи;
- копії зареєстрованого Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку звіту про результати закритого (приватного) розміщення акцій та свідоцтва про реєстрацію випуску акцій (для банку, що створюється у формі публічного акціонерного товариства);

- відомості про кількісний склад спостережної ради, правління, ревізійної комісії;
- відомості за формою, визначеною Національним банком, що дають змогу зробити висновок про:
 - наявність як мінімум трьох осіб, призначених членами правління, у тому числі голови правління, їх професійну придатність та ділову репутацію;
 - професійну придатність головного бухгалтера та керівника підрозділу внутрішнього аудиту;
- ділову репутацію членів спостережної ради, головного бухгалтера та керівника підрозділу внутрішнього аудиту;
- наявність організаційної структури та відповідних спеціалістів, необхідних для забезпечення надання банківських та інших фінансових послуг, банківського обладнання, комп'ютерної техніки, програмного забезпечення, приміщень, що відповідають вимогам, встановленим НБУ;
- копії внутрішніх положень банку, що регламентують надання банківських та інших фінансових послуг, визначають порядок здійснення внутрішнього контролю та процедуру управління ризиками;
- бізнес-план на три роки, складений згідно з вимогами, встановленими Національним банком;
- копію платіжного документа про внесення плати за видачу банківської ліцензії, розмір якої встановлюється Національним банком України.

Національний банк України приймає рішення про надання банківської ліцензії чи про відмову в її наданні протягом двох місяців з дня отримання повного пакета документів.

Припинення діяльності комерційного банку відбувається шляхом ліквідації або реорганізації.

Реорганізація банку – це злиття, приєднання, виділення, поділ банку, перетворення його організаційно-правової форми, наслідком яких є передача, прийняття його майна, коштів, прав та обов'язків правонаступникам.

Злиття означає припинення діяльності двох або кількох банків як юридичних осіб та передачу належних їм майна, коштів, прав та обов'язків до банку – правонаступника, який створюється у результаті злиття.

Приєднання означає припинення діяльності одного банку як юридичної особи та передачу належних йому майна, коштів, прав та обов'язків до іншого банку.

Поділ означає припинення діяльності одного банку як юридичної особи та передачу належних йому майна, коштів, прав та обов'язків у відповідних частинах до банків, які створюються внаслідок реорганізації цього банку шляхом поділу.

Виділення означає перетворення банку як юридичної особи та передачу певної частини належного йому майна, коштів, прав та обов'язків до банку, який створюється внаслідок реорганізації.

Перетворення передбачає зміну організаційно-правової форми товариства.

Реорганізація може бути добровільною та примусовою (обов'язковою). Добровільна реорганізація проводиться за ініціативою самого банку (за рішенням загальних зборів акціонерів). Примусова реорганізація застосовується до проблемних банків за ініціативою НБУ або Верховною Радою України (щодо державних банків) у порядку, визначеному Законом України «Про банки і банківську діяльність» та нормативно-правовими актами НБУ.

Ліквідація банку - процедура припинення функціонування банку як юридичної особи відповідно до положень цього Закону «Про банки і банківську діяльність» та Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб».

Банківська діяльність - залучення у вклади грошових коштів фізичних і юридичних осіб та розміщення зазначених коштів від свого імені, на власних умовах та на власний ризик, відкриття і ведення банківських рахунків фізичних та юридичних осіб.

До банківських послуг належать:

- залучення у вклади (депозити) коштів та банківських металів від необмеженого кола юридичних і фізичних осіб;

- відкриття та ведення поточних (кореспондентських) рахунків клієнтів, у тому числі у банківських металах, та рахунків умовного зберігання (ескроу);

- розміщення залучених у вклади (депозити), у тому числі на поточні рахунки, коштів та банківських металів від свого імені, на власних умовах та на власний ризик.

Банківські спілки та асоціації не мають права займатися банківською чи підприємницькою діяльністю і не можуть бути створені з метою отримання прибутку.

Асоціація (спілка) банків є договірним об'єднанням банків і не має права втручатися у діяльність банків - членів асоціації (спілки).

Питання для самоконтролю знань:

1. Який порядок реєстрації банків?
2. Які функції виконує банк?
3. Хто може бути учасником банку?
4. Які особливості створення банку з іноземним капіталом?
5. В чому полягає суть ліцензування діяльності банків?
6. Дайте визначення відокремлених підрозділів (філій, відділень, представництв тощо), назвіть принципи їх функціонування.
7. Яка організаційна структура банку?
8. Назвіть шляхи реорганізації банків.
9. В чому полягає суть банківської діяльності?
10. Які види операцій здійснює

Рекомендована література:

Базова: [1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8]

Допоміжна: [3, 9, 10, 11, 18, 25, 35]

Інформаційні ресурси: [1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 10, 11]

ТЕМА 4. СТАБІЛЬНІСТЬ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ

Мета: розкрити сутність поняття «стабільність банківської системи», визначити фактори впливу на неї, встановити взаємозв'язок між стабільністю банківської системи та системним ризиком, вивчити організаційні основи управління ризиком банківської діяльності.

Ключові слова: ризик, банківський ризик, категорії ризику, фактори впливу, фінансова криза, ризик – менеджмент, управління ризиками, принципи, процес управління ризиками, моніторинг, антикризове управління, антикризове управління банком, стратегії антикризового управління.

Короткий опис теми:

З погляду діяльності банків на ринку фінансових послуг під **банківським ризиком** розуміють загрозу втрати банком частини своїх ресурсів, недоотримання запланованих доходів, а також можливість отримати додатковий прибуток у разі реалізації певних, прийнятних для банку фінансових ризиків.

До **зовнішніх** належать ризики, не пов'язані з діяльністю банку чи конкретного клієнта. Мова йде про політичні, соціальні, економічні, географічні та інші ситуації і викликані ними збитки банку і його клієнтів.

До **внутрішніх** належать ризики, що виникають безпосередньо у зв'язку з діяльністю конкретного банку. Чим ширше коло клієнтів, партнерів, зв'язків банку, банківських операцій, послуг, тим більше внутрішніх ризиків супроводжує його роботу. Порівняно із зовнішніми внутрішні ризики краще піддаються ідентифікації та квантифікації.

Фінансова стабільність банку – це його здатність безперервно працювати у часі – надавати послуги та задовільняти вимоги, підтримуючи оптимальну величину ліквідності, прибутковості та платоспроможності за допустимого рівня ризиків, водночас опираючись негативному впливу зовнішніх і внутрішніх факторів.

Національний банк України в межах поточного контролю за діяльністю банків здійснює оцінювання фінансового стану банківської установи та визначення її рейтингу на основі рейтингової системи CAMELS. Основний принцип складання рейтингу полягає в тому, щоб відобразити становище учасника ринку серед йому подібних за допомогою певним способом обробленої інформації. У суспільстві з ринковою економікою *банківський*

рейтинг – це насамперед інструмент демонстрації інвестиційної привабливості банку через уміння його менеджменту професійно та прибутково працювати в такій складній сфері, якою є фінансовий бізнес. Основою інформаційної моделі, яка використовується у визначенні рейтингу за методикою Національного банку України, є система CAMELS. Система складається з інформації про банківський менеджмент, звіту про власний капітал, звіту про прибутки та збитки, звіту про кредитний портфель, розгорнутий баланс банку.

Фінансова криза означає різке погіршення стану фінансового ринку внаслідок реалізації накопичених ризиків під впливом внутрішніх і зовнішніх факторів. Це спричиняє порушення функціонування, зниження цінкових показників, погіршення ліквідності та якості фінансових інструментів, банкрутство учасників. Фінансова криза породжує якісні зміни в економічній системі, які спричиняють порушення пропорцій у розвитку, його призупинення, видозміни чи руйнування фінансової системи окремих країн або світових ринків у цілому.

Виникнення глобальної фінансової кризи пов'язано з появою системних ризиків. **Системний ризик** – це ймовірність того, що фінансова система зазнає розпаду внаслідок зовнішнього потрясіння, на який не знайде відповіді, або перспектива втрати економічної безпеки в результаті дій організованої злочинності, порушення функціонування фінансової організації, що системно важливіші, ніж втрата довіри серед учасників фінансового ринку.

Ризик-менеджмент – це система управління ризиками, яка включає стратегію та тактику управління, спрямовані на досягнення основних бізнес-цілей банку. **Управління ризиками** – це процес, за допомогою якого банк виявляє (ідентифікує) ризики, проводить оцінювання їх величини, здійснює їх моніторинг і контролює свої ризикові позиції, а також ураховує взаємозв'язки між різними категоріями (видами) ризиків. Ефективний ризик-менеджмент охоплює: систему управління; систему ідентифікації і вимірювання; систему супроводження (моніторингу та контролю); резерви під втрати за активними операціями.

Процес управління ризиками складається з чотирьох етапів:

- 1) усвідомлення ризику, визначення причин його виникнення та ризикових сфер;
- 2) оцінювання величини ризику;
- 3) мінімізації або обмеження ризиків шляхом застосування відповідних методів управління;
- 4) здійснення постійного контролю за рівнем ризиків з використанням механізму зворотного зв'язку.

Моніторинг ризику означає процес функціонування регулярної незалежної системи оцінювання та контролю за ризиком з механізмом зворотного зв'язку. Моніторинг здійснюється завдяки інформаційним звітам структурних підрозділів та окремих посадових осіб, внутрішньому та зовнішньому аудиту та аналітичній діяльності спеціалізованих служб банку.

Звітність, застосовувана в рамках моніторингу, забезпечує менеджерам зворотний зв'язок, а також надає докладну зведену інформацію.

Процес реалізації стратегій антикризового управління, як і стратегії розвитку банку, відбувається на різних рівнях його організаційної структури (рівні в банку в цілому, рівні підрозділів та функціонально-операційному щаблі), що дозволяє виділити **три типи стратегій** антикризового управління:

корпоративна стратегія антикризового управління банком розробляється для всього банку та сфер його діяльності в цілому;

ділова стратегія – це стратегія забезпечення довгострокових конкурентних переваг окремого підрозділу банку та/або банку в цілому;

функціональна стратегія визначається та реалізується функціональними підрозділами банку на основі корпоративної та ділової стратегій антикризового управління.

Питання для самоконтролю знань:

1. Сформулюйте поняття ризику банківської діяльності.
2. Які ризики в діяльності банку вважаються виправданими? Визначте причини виникнення ризиків банку.
3. У чому полягають відмінності між зовнішніми та внутрішніми ризиками діяльності банку?
4. Які Національний банк України виділяє категорії ризику банківської установи?
5. Чому для банків особливе місце серед фінансових ризиків посідає група цінних ризиків?
6. Як ризик втрати репутації впливає на окрему банківську установу та банківську систему?
7. Сформулюйте поняття фінансової стабільності банку.
8. Розкрийте взаємозв'язок між фінансовою стабільністю банків і розвитком банківської системи.
9. Охарактеризуйте внутрішні фактори, які впливають на фінансову стабільність банків.
10. Як зовнішні економічні фактори впливають на фінансову стабільність банків?
11. Які показники оцінки рівня фінансової стабільності використовують банки?
12. Визначте основні компоненти рейтингової системи CAMELS.
13. Дайте визначення поняття "системний ризик". Як пов'язані фінансова криза та системний ризик?
14. Що таке ризик-менеджмент банку? Визначте основні елементи системи управління ризиками банку.
15. Поясніть, у чому полягає різниця між критичним і допустимим рівнем ризику банку?
16. Визначте методи управління ризиком банку.

17. Які виділяють етапи стратегічного антикризового управління банку?

18. Які існують види антикризового управління банком залежно від стадії розвитку кризи

Рекомендована література:

Базова: [1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8]

Допоміжна: [1, 6, 17, 26, 33]

Інформаційні ресурси: [1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11]

ТЕМА 5. БАНКІВСЬКА СИСТЕМА В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Мета: вивчити особливості функціонування міжбанківських об'єднань; визначити залежність розвитку банківського бізнесу від глобалізаційних процесів; визначити основні сучасні характеристики міжнародного банківського бізнесу, найбільші транснаціональні банки світу, особливості діяльності банків у міжнародних фінансових центрах; розкрити переваги та недоліки присутності іноземного капіталу в банківській сфері, взаємодію національної банківської системи з міжнародними фінансовими організаціями.

Ключові слова: глобалізація, глобалізаційний процес, міжбанківські об'єднання, банківський консорціум, банківський синдикат, банківський картель, банківський концерн, банківська холдинг – компанія, банківський трест, транснаціональні банки, міжнародний банківський бізнес, транснаціональний банк, асоційовані банки, міжнародний фінансовий ринок, міжнародні фінансові центри, офшори, офшорна банківська зона, іноземний капітал, міжнародне співробітництво.

Короткий опис теми:

Глобалізацію можна визначити як ланцюг політичних, економічних, соціальних і технологічних змін, що знижують бар'єри між державами, породжують нові закони й особливості міждержавного впливу.

Відтак, можна виокремити такі **причини формування глобалізаційних процесів:**

✓ процес інтернаціоналізації, що сприяє взаємозалежності національної економіки й усуває кордони між фінансовими ринками, підвищує ефективність міжнародної інвестиційної діяльності; приводить до поглиблення співробітництва між країнами та посилення їх взаємозалежності;

✓ науково-технічний прогрес, поява інформаційних технологій, які змінюють усю систему соціально-економічних відносин, переносять на якісно новий технічний рівень організаційно-економічні відносини, транспортні та комунікаційні зв'язки (зниження витрат на трансакції);

✓ заострення загальнолюдських проблем у всіх країнах світу є передумовою збереження та розвитку світової цивілізації.

Основними рисами банківського сектора, який розвивається під впливом процесів глобалізації, є:

- зменшення процента традиційних банківських операцій на користь зростання нових, які відповідають за якісно змінені запити клієнтів;
- періодичне вдосконалення банківських продуктів і послуг, які надають банківському сектору інноваційний характер;
- об'єднання банківського капіталу в національному та міжнародномумасштабах;
- зростання розмірів банків на основі об'єднань і поглинань, приводить до зміцнення позицій, займаних на національному рівні;
- процес фінансової глобалізації та подальший розвиток усієї світової банківської індустрії сприятливо впливають на стандартизацію національних банківських систем і виникнення загальної, переважної моделі банку.

Глобалізація у банківській системі – це об'єднання, взаємозалежність, уніфікація та інтеграція банківської системи окремої країни у світову.

Основними шляхами створення міжбанківських об'єднань є:

злиття банків: базується на добровільному об'єднанні самостійних банків;

поглинання одним банком своїх конкурентів: базується на правах власності, контролю та централізованого управління, прямого підпорядкування та залежності.

Злиття передбачає припинення діяльності двох або кількох банків як юридичних осіб та передання всіх майнових прав і зобов'язань цих банків до новоствореного банку.

Приєднання передбачає припинення діяльності одного банку як юридичної особи та передання всіх майнових прав і зобов'язань до іншого банку на правах філії чи без її відкриття.

Виділення полягає у створенні одного чи більше банків, до яких згідно з розподільчим актом переходить частина майнових прав і зобов'язань банку, який підлягає реорганізації.

У результаті *поділу* припиняється діяльність одного банку як юридичної особи, відбувається передання усіх його майнових прав і зобов'язань до новостворених банків. Реорганізація може проводитися з ініціативи зборів акціонерів або за рішенням суду.

Перетворення банку – зміна його організаційно-правової форми без застосування норм законодавства щодо припинення юридичної особи.

Транснаціональні банки (ТНБ) – міжнародні банківські монополії, що досягли такого рівня міжнародної концентрації та централізації капіталу, який завдяки зрощуванню з промисловими монополіями дозволяє їм брати реальну участь в економічному розподілі світового ринку позичкових капіталів і кредитно-фінансових послуг. Це великі кредитно-фінансові комплекси універсального типу, що мають широку мережу

закордонних підприємств (філій, відділень, представництв). Для їх діяльності характерною є висока питома вага міжнародних операцій (понад 50 %), глобалізація у географічному плані, універсальність послуг. Основними клієнтами ТНБ є транснаціональні корпорації, іноземні уряди та державні інститути, міжнародні організації. Важливою рисою ТНБ є структура їх доходів. Обов'язкова умова для ТНБ – це стабільна досить висока питома вага прибутку від операцій за кордоном у сукупному доході.

Відповідно до Закону України "Про банки і банківську діяльність" **вітчизняні банківські установи** мають право створювати **дві групи об'єднань**: банківські групи; банківські спілки та асоціації.

Банківська група – це група юридичних осіб, які мають спільного контролера, що складається:

Банківські спілки та асоціації не мають права займатися банківською чи підприємницькою діяльністю і не можуть бути створені з метою отримання прибутку. Асоціація або спілка банків є договірним об'єднанням банків і не має права втручатися у діяльність банків – членів асоціації (спілки).

Міжнародна банківська справа – це система підходів і методів з організації і управління банківськими операціями, що здійснюються у міжнародному економічному та правовому середовищі.

Міжнародні банки – це банківські установи, в яких міжнародною є не тільки діяльність, але і склад капіталу та система управління. Міжнародні банки створюються, як правило, шляхом придбання частки капіталу зарубіжного банку, але відбуваються злиття або поглинання на міжнародному рівні. Прикладами міжнародних банків є АО "Альфа-банк", Merita Bank (Фінляндія) та Nordbanken (Швеція), Deutsche Bank (Німеччина) та BankersTrust (США).

Транснаціональні банки (ТНБ) – міжнародні банківські монополії, що досягли такого рівня міжнародної концентрації та централізації капіталу, який завдяки зрощуванню з промисловими монополіями дозволяє їм брати реальну участь в економічному розподілі світового ринку позичкових капіталів і кредитно-фінансових послуг. Це великі кредитно-фінансові комплекси універсального типу, що мають широку мережу закордонних підприємств (філій, відділень, представництв). Для їх діяльності характерною є висока питома вага міжнародних операцій (понад 50 %), глобалізація у географічному плані, універсальність послуг. Основними клієнтами ТНБ є транснаціональні корпорації, іноземні уряди та державні інститути, міжнародні організації. Важливою рисою ТНБ є структура їх доходів. Обов'язкова умова для ТНБ – це стабільна досить висока питома вага прибутку від операцій за кордоном у сукупному доході.

Міжнародні фінансові центри – це адміністративне місце зосередження банків і парабанків, які здійснюють широкий спектр міжнародних фінансових операцій: депозитні, кредитні, реалізують угоди з цінними паперами, валютою та золотом.

Міжнародне співробітництво у 2020 р. Національного банку зосереджене на таких напрямках:

- європейська інтеграція – виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС та інших міжнародних зобов'язань;
- двостороннє співробітництво з центральними банками та регуляторами фінансових ринків інших держав;
- співпраця з міжнародними фінансовими організаціями – Міжнародним валютним фондом, Групою Світового Банку, Європейським банком
- реконструкції та розвитку, Європейським інвестиційним банком, Чорноморським банком торгівлі та розвитку, Банком міжнародних розрахунків;
- взаємодія з іноземними інвесторами;
- взаємодія з міжнародними та європейськими партнерами та донорськими організаціями над реалізацією проєктів міжнародної технічної допомоги у фінансовому секторі України.

До міжнародних організацій та установ, в яких НБУ має членство, представлений від імені України та взаємодіє, належать:

- Міжнародний валютний фонд (IMF);
- Чорноморський банк торгівлі та розвитку (BSTDB);
- Група Світового Банку;
- Європейський банк реконструкції та розвитку (EBRD);
- Європейський інвестиційний банк (EIB);
- Банк міжнародних розрахунків (BIS);
- Клуб голів центральних банків країн Центральної Азії, Чорноморського регіону та Балкан;
- Європейська регіональна консультативна група при Раді з фінансової стабільності (FSB);
- Базельська консультативна група Базельського комітету з питань банківського нагляду Банку міжнародних розрахунків (BCG);
- Комітет Ірвінга Фішера з питань статистики центральних банків Банка міжнародних розрахунків (IFC);
- Група банківських наглядових органів Центральної та Східної Європи (BSCEE);
- Віденська ініціатива;
- Консультативна група Європейського фонду для Південно-Східної Європи (EFSE);
- Міжнародна мережа фінансової освіти Організації економічного співробітництва та розвитку (OECD/INFE);
- Мережа бізнес-циклів зони євро (EABCN);
- Міжнародна організація з захисту прав споживачів фінансових послуг (FinCoNet);
- Міжнародна асоціація ринків капіталу (ICMA).

Питання для самоконтролю знань:

1. Визначте поняття фінансової глобалізації та основні її види прояву.

2. Яким чином наслідки глобалізаційних процесів виявляються у банківському бізнесі?
3. Визначте, яких форм на мікрорівні набувають інтеграційні процеси у фінансовій сфері.
4. Сформулюйте фактори стимулювання розвитку глобалізації банківської сфери.
5. Визначте позитивні та негативні прояви глобалізації фінансових ринків.
6. Які в Україні можуть створюватись міжбанківські об'єднання?
7. Визначте, які переваги надає консорціумна форма міжбанківських об'єднань.
8. Яка мета створення банківських спілок та асоціацій? Наведіть приклади банківських спілок та асоціацій, які діють в Україні.
9. Наведіть сучасні характеристики міжнародного банківського бізнесу.
10. Сформулюйте, у чому полягає різниця між транснаціональними та міжнародними банками.
11. Розгляньте, які існують форми ведення міжнародного банківського бізнесу.
12. Визначте, які банківські підрозділи за кордоном є неопераційними.
13. Визначте, в чому полягає відмінність між закордонним відділенням (філією) та закордонним дочірнім банком іноземного банку.
14. Визначте, чим відрізняються дочірні від асоційованих банків.
15. Визначте, які особливості надання міжнародних банківських послуг.
16. Визначте, які функції виконує міжнародний фінансовий ринок.
17. Визначте, де розташовані сучасні міжнародні фінансові центри.
18. Дайте визначення поняття "офшорна зона". Назвіть місця дислокації офшорних зон.
19. Сформулюйте позитивні та негативні аспекти присутності офшорів у глобальній економіці.
20. Розкрийте сутність поняття "банк з іноземним капіталом" та "іноземний банк". Яка частка іноземного капіталу присутня в вітчизняній банківській системі?
21. Визначте основні негативні наслідки присутності іноземного капіталу на українському ринку банківських послуг.
22. З якими міжнародними фінансовими організаціями взаємодіє національна банківська система?

Рекомендована література:

Базова: [1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8]

Допоміжна: [3, 12, 15, 34]

Інформаційні ресурси: [1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11]

ТЕМА 6. ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ

Мета: розкрити економічну сутність поняття «регулювання діяльності банків», ознайомитись із міжнародними стандартами банківської діяльності, дослідити елементи фінансового моніторингу, проаналізувати соціальну відповідальність банківського сектора.

Ключові слова: регулювання банківської діяльності, банківський нагляд, банківський контроль, методи банківського регулювання, форми банківського регулювання, економічні нормативи, фінансове оздоровлення, фінансовий моніторинг, міжнародні стандарти банківської діяльності.

Короткий опис теми:

Банківський нагляд – система заходів щодо контролю та активних впорядкованих дій Національного банку України, спрямованих на забезпечення дотримання банками та іншими особами, стосовно яких Національний банк України здійснює наглядову діяльність, законодавства України та встановлених нормативів з метою забезпечення стабільності банківської системи та захисту інтересів вкладників і кредиторів банку.

Банківське регулювання – одна з функцій НБУ, яка полягає у створенні системи норм, що регулюють діяльність банків, визначають загальні принципи банківської діяльності, порядок здійснення банківського нагляду, відповідальність за порушення банківського законодавства.

Банківський контроль – контроль, здійснюваний центральним банком країни, а також спеціальними контрольними органами, що регулюють діяльність банківської системи.

Банківський нагляд на консолідованій основі – це нагляд, що здійснюється Національним банком України за банківською групою з метою забезпечення стабільності банківської системи та обмеження ризиків, на які наражається банк унаслідок участі в банківській групі, – шляхом регулювання, моніторингу та контролю ризиків банківської групи у визначеному Національним банком порядку. Небанківські фінансові установи, які є учасниками банківської групи, також підлягають нагляду з боку Національного банку в межах нагляду на консолідованій основі.

Виділяють такі **методи банківського регулювання**:

✓ *превентивні* (вимоги щодо розміру та структури власного капіталу банку; вимоги щодо ліквідності; диверсифікація банківських ризиків; обмеження виконуваних операцій);

✓ *протекційні* (створення системи гарантування вкладів; формування банками резервів на покриття кредитних та інших ризиків; рефінансування центральним банком банків другого рівня; допомога інших державних органів);

✓ *економічні* (нормативні та коригувальні);

✓ *адміністративні* (встановлення порядку дії у сфері державного

управління; заборона певних дій; надання можливості вибору дій і можливості діяти на свій розсуд).

До системи наглядової діяльності входить кілька **напрямів**:

- ✓ *державний нагляд*, що здійснюється Національним банком;
- ✓ *внутрішній банківський контроль (внутрішній аудит)*, що проводиться відповідною службою банківської установи;
- ✓ *зовнішній аудит* – проводиться незалежними недержавними аудиторськими компаніями.

Державне регулювання банківського сектора є функцією державного управління як комплекс заходів та інструментів з боку державних органів влади із забезпечення ефективного та безпечного функціонування банківської системи.

Суб'єктом державного регулювання є людина (громадянин), яка конкретизується в органах і посадах державної влади України – Президентів, членах Верховної Ради, Кабінету Міністрів.

Об'єктом державного регулювання є процеси та явища, що виникають у процесі банківської діяльності.

У світі існує кілька моделей банківського нагляду:

- засновані на виїзному інспектуванні банків (у США, Японії);
- засновані на аналізі матеріалів зовнішнього аудита банку (у Великобританії, Німеччині);
- комбінований з двох попередніх варіантів (Канада).

Фінансове оздоровлення банку – відновлення платоспроможності банку та приведення фінансових показників його діяльності у відповідність до вимог Національного банку України. Фінансове оздоровлення банку передбачає комплекс заходів, спрямованих на поліпшення його фінансового стану (забезпечення достатності капіталу; підвищення платоспроможності, ліквідності, дохідності; поліпшення структури активів і зобов'язань) і усунення порушень, причин та умов, що призвели до погіршення фінансового стану.

Термін "фінансовий моніторинг" в українському законодавстві вперше був вжитий у редакції Закону України "Про внесення змін до Закону України "Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом", де було вказано, що **фінансовий моніторинг** є однією із складових національної системи протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом.

Об'єкт фінансового моніторингу – це дії з активами, пов'язані з відповідними учасниками фінансових операцій, які їх проводять, за умови наявності ризиків використання цих активів з метою легалізації (відмивання) доходів, отриманих злочинним шляхом, або фінансування тероризму, а також будь-яка інформація про такі дії чи події, активи та їх учасників.

Базові принципи банківського нагляду:

- 1) *законність* (є визначальним у побудові компетенції центробанку, він закріплює вимогу дотримуватись норм Основного Закону України та чинного законодавства);

2) *незалежність* (випливає зазвичай із правового статусу центробанку та ґрунтується на нормах Конституції України та чинного банківського законодавства);

3) *об'єктивність* (базується на неупередженості та безсторонності здійснюваної контрольної діяльності. Згідно зі ст. 63 Закону України "Про національний банк України" НБУ не має права вимагати від банків виконання операцій та інших дій, не передбачених законами України та нормативними актами);

4) *гласність* (його основи встановлені ст. 57 Конституції України та полягають у тому, що закони та інші нормативно-правові акти, що визначають права й обов'язки громадян, мають бути доведені до відома населення в порядку, встановленому законом, в іншому випадку вони не є чинними);

5) *плановість* (принцип закладений у Законі України "Про банки і банківську діяльність" та у відповідних актах НБУ, що регулюють порядок проведення перевірок. Зокрема, відповідно до ст. 71 зазначеного Закону кожний банк є об'єктом перевірки на місці інспекторами НБУ чи призначеними ним аудиторами);

б) *постійність* (закріплений законом обов'язок банків подавати НБУ фінансову та статистичну звітність щодо роботи банку, його операцій, ліквідності, платоспроможності, прибутковості, а також інформацію афілійованих осіб банку з метою оцінювання його фінансового стану).

Питання для самоконтролю знань:

1. Розкрийте необхідність і завдання здійснення банківського нагляду.
2. Надайте порівняльну характеристику понять "банківське регулювання", "банківський нагляд", "банківський контроль".
3. Наведіть форми регулювання банківської діяльності.
4. Як проводиться банківський контроль та які служби мають повноваження його здійснювати?
5. Яка мета створення Комітету банківського нагляду?
6. Коли було прийнято угоду Базель I, які її основні складові?
7. Коли було прийнято угоду Базель II, які її основні складові?
8. Коли було прийнято угоду Базель III, які її основні складові?
9. Коли було прийнято угоду Базель IV, які її основні складові?
10. Визначте, що стало основною метою впровадження угоди Базель II і в чому полягають її відмінності від Базель I.
11. Визначте, що стало основною метою впровадження угоди Базель III і в чому полягають її відмінності від Базель II.
12. Визначте, що стало основною метою впровадження угоди Базель IV і в чому полягають її відмінності від Базель III.
13. Розкрийте сутність, призначення та порядок розрахунків економічних нормативів, що регламентують капітальну базу банків
14. Розкрийте сутність, призначення та порядок розрахунків економічних нормативів, що регламентують ліквідну позицію банків.

15. Розкрийте сутність, призначення та порядок розрахунків економічних нормативів, що регламентують кредитний ризик.

16. Дайте визначення фінансовому механізму державного регулювання банківської діяльності.

17. Назвіть фінансові інструменти механізму державного регулювання банківської діяльності.

18. Визначте, які методи застосовують для впровадження фінансового механізму державного регулювання банківської діяльності.

19. Визначте, у чому полягає основне завдання системи регулювання та нагляду банківської діяльності.

Рекомендована література:

Базова: [1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8]

Допоміжна: [9, 10, 13, 14, 19, 21, 29, 31]

Інформаційні ресурси: [1, 2, 3, 4, 7, 10, 11]

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2 ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ БАНКАМИ ОПЕРАЦІЙ ТА НАДАННЯ ПОСЛУГ

ТЕМА 7. ФОРМУВАННЯ РЕСУРСІВ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ

Мета: виявити особливості формування ресурсної бази комерційний банків, ознайомитися із складом, структурою та джерелами формування капіталу банку.

Ключові слова: ресурси банку, власні кошти, залучені кошти, запозичені кошти, капітал банку, функції капіталу, власний капітал, додатковий капітал, субординований борг, нормативи капіталу, буфери капіталу, депозит, депозитна операція, ощадний сертифікат, депозитний сертифікат, вексель, міжбанківський кредит.

Короткий опис теми:

Банківські ресурси – сукупність грошових коштів, що знаходяться в розпорядженні банків і використовуються ними для здійснення активних та інших операцій з метою отримання прибутку.

Суттєвими класифікаційними ознаками ресурсів банку є:

1. За економічним змістом:

– власні кошти, що складаються зі статутного фонду, резервного та інших фондів, що створюються в процесі діяльності банку, нерозподілений прибуток банку;

– кошти банків-кореспондентів;

- кошти клієнтів на рахунках банків;
- грошові заощадження населення, що формуються в результаті зменшення поточного особистого споживання населення;
- міжбанківські кредити, включаючи кредити від НБУ;
- цінні папери випущені;
- інші ресурси.

2. За місцем мобілізації:

- ті, що мобілізуються самим банком - власний капітал, нерозподілений прибуток, резерви, залучення коштів клієнтів на рахунки тощо;
- придбані в інших банках.

3. За можливістю прогнозування величини ресурсу:

- ті, що піддаються безпосередньому прогнозуванню – статутний капітал, обов’язковий резервний фонд, спеціальний резервний фонд тощо;
- ті, що піддаються опосередкованому прогнозуванню - не прогнозовано можуть бути вилучені власниками (кошти в розрахунках, залишки тимчасово вільних коштів на рахунках суб’єктів господарювання, інші джерела).

4. За можливістю використання:

- постійні - ресурси, що постійно знаходяться у розпорядженні банку і можуть вилучатися тільки при його ліквідації або реорганізації (кошти статутного капіталу, придбані у власність будівлі, обладнання тощо);
- тимчасові - ресурси, що знаходяться у розпорядженні банку упродовж визначеного строку (залучені і запозичені кошти, орендовані приміщення тощо).

5. За направленістю ресурсних потоків відносно банку:

- вхідні - грошові потоки банку, які створюють пасивну частину банківського балансу. Саме вони формують ресурсну базу і прибуток від його діяльності (грошові надходження на кореспондентські рахунки банку, в тому числі кошти, які надходять на розрахункові і поточні рахунки клієнтів, залучені депозити та міжбанківські кредити в момент надходження, інші пасиви. До вхідних необхідно віднести також потоки розміщених активів і процентного прибутку за користування ними в момент повернення);
- створені у процесі діяльності - активи банку, що виникають як наслідок розміщення акумульованих первинних ресурсів; прибуток від його діяльності, придбання нового обладнання та приміщень при розширенні діяльності банку тощо;

- вихідні - грошові платежі, які здійснюються з кореспондентських рахунків банку: платежі за дорученням клієнтів, операції з розміщення залучених в тимчасове користування фінансових ресурсів і власних коштів, вкладення в основні засоби, залучені платні пасиви в момент повернення процентів за їх використання також належать до вихідних грошових потоків.

6. За функціональним призначенням:

- *призначені для формування портфеля дохідних активів* - кредити, надані клієнтам банку, міжбанківські кредити, вкладення в спекулятивні

операції (валютні цінності, цінні папери; інвестиційні вкладення) тощо;

- *призначені для створення матеріально-технічної і технологічної бази банку;*

- *призначені для самострахування банку від банківських ризиків - обов'язковий резервний фонд (сформований в межах нормативу обов'язкового резервування згідно з вимогами чинного законодавства), спеціальний резервний фонд (сформований в межах, установлених загальними зборами учасників (засновників, акціонерів)).*

7. За джерелом утворення:

- власні;

- залучені (кошти, які банк залучає на вклади і депозити);

- запозичені (кошти, які банк залучає шляхом випуску облігацій або міжбанківських кредитів).

Капітал банку – це фонд ресурсів, що були внесені замовниками, акціонерами (учасниками) банку, і належать їм.

Призначення банківського капіталу виражається в його функціях:

➤ **Захисна** - власний капітал слугує насамперед, як уже зазначалося, для страхування інтересів вкладників і кредиторів банку, а також для покриття поточних збитків від банківської діяльності.

➤ **Забезпечення оперативної діяльності:** є другорядною для власного капіталу банку. Ця функція відчутна на перших кроках діяльності банку, коли за рахунок власного капіталу формується його інфраструктура і розгортається діяльність (фінансується придбання комп'ютерної та оргтехніки, будівництво (оренда) офісів і т. п.).

➤ **Регулююча:** через фіксацію розміру власного капіталу регулюючі органи впливають на діяльність банку в цілому, (тобто використання капіталу як бази для розрахунку відповідних обов'язкових економічних нормативів, що регулюють діяльність комерційних банків).

Структурна побудова власного капіталу комерційного банку встановлена Законом України «Про банки і банківську діяльність» (ст.30) і полягає у виділенні елементів двох рівнів:

- основний капітал (капітал 1-го рівня);

- додатковий капітал (капітал 2-го рівня).

Встановлено такі нормативи капіталу:

- мінімального розміру регулятивного капіталу (Н1);

- достатності (адекватності) регулятивного капіталу (Н2);

- достатності основного капіталу (Н3).

Депозит (від латинського «depositum») - переданий на зберігання. Згідно Закону «Про банки і банківську діяльність»: вклад (депозит) - це кошти в готівковій або у безготівковій формі, у валюті України або в іноземній валюті, які розміщені клієнтами на їх іменних рахунках у банку на договірних засадах на визначений строк зберігання або без зазначення такого строку і підлягають виплаті вкладнику відповідно до законодавства України та умов договору.

Вкладна (депозитна) операція - операція банку із залучення грошових коштів або банківських металів від вкладників на їх рахунки в банку на договірних засадах або депонування грошових коштів вкладниками з оформленням їх ощадними (депозитними) сертифікатами.

Запозичені банківські ресурси - це позики на грошовому ринку, які залучаються у формі міжбанківських кредитів, в т. ч. кредитів НБУ, операцій з цінними паперами на вторинному фондовому ринку, а також позик на ринку євродоларів.

Джерелом позиченого капіталу є:

1. міжбанківські кредити;
2. кредити НБУ (операції з рефінансування банків та операції з борговими цінними паперами, кредити за інструментом ECA, процентний своп);
3. емісія цінних паперів власного боргу (емісія облігацій, векселів);
4. позики на міжнародних фінансових ринках (емісія єврооблігацій, синдиковані кредити).

Питання для самоконтролю знань:

1. Що таке ресурси банку
2. Перелічіть класифікаційні ознаки ресурсів банку.
3. Яка структура ресурсів банку?
4. Дайте визначення капіталу банку та перелічіть його функції
5. Яка структура власного капіталу банку?
6. Дайте характеристику складовим власного капіталу.
7. Дайте визначення депозиту та депозитної операції.
8. Охарактеризуйте види депозитів.
9. Які є джерела позичених ресурсів банку?
10. Дайте характеристику міжбанківським кредитам.
11. Дайте характеристику кредитам НБУ.
12. Які цінні папери є цінними паперами власного боргу?
13. Охарактеризуйте позики на міжнародних фінансових ринках.

Рекомендована література:

Базова: [1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8]

Допоміжна: [5, 8, 13, 14, 24, 32]

Інформаційні ресурси: [1, 2, 3, 4, 6, 7, 9, 10, 11]

ТЕМА 8. ОРГАНІЗАЦІЯ ГРОШОВОГО ОБОРОТУ У БАНКАХ

Мета: з'ясувати особливості грошового обороту в банках, онаяомитися із платіжними інструментами, формами безготівкових розрахунків, порядком відкриття і обслуговування банківських рахунків.

Ключові слова: грошовий оборот, платіжна система, готівкові розрахунки, безготівкові розрахунки, готівкові кошти, платіжні засоби, платіжні інструменти, платіжна вимога, платіжне доручення, акредитив, платіжні картки, інкасове доручення, чек, електронні гроші, міжбанківські розрахунки.

Короткий опис теми:

Грошовий оборот - це сукупність усіх грошових платежів і розрахунків, що відбуваються в економіці.

Рух грошей при реалізації цінностей однаково здійснюють як готівкові, так і безготівкові гроші, переходячи від одного учасника сфери обігу до іншого. Відмінність лише в тому, що готівка переміщується з рук платника в руки одержувача, а безготівкові гроші переміщуються з рахунку платника на рахунок одержувача. Розмежування грошового обороту на безготівковий і готівковий є інструментом регулювання об'єкта грошового обороту – грошової маси.

Маса грошей, яка знаходиться в обороті, має дві форми:

1. готівкову (готівковий грошовий оборот);
2. безготівкову (безготівковий грошовий оборот).

Готівковий грошовий оборот - це сукупність платежів, які здійснюються з використанням готівкових грошей.

Безготівковий грошовий оборот - це сукупність платежів без використання готівки, які здійснюються у вигляді перерахування сум через рахунки у банківських установах.

Платіжний оборот - це частина грошового обороту, в якому гроші функціонують як засіб платежу і використовуються для погашення боргових зобов'язань.

Внутрішньодержавна платіжна система - платіжна система, в якій платіжна організація є резидентом та яка здійснює свою діяльність і забезпечує проведення переказу коштів виключно в межах України.

Міжнародна платіжна система - платіжна система, в якій платіжна організація може бути як резидентом, так і нерезидентом і яка здійснює свою діяльність на території двох і більше країн та забезпечує проведення переказу коштів у межах цієї платіжної системи, у тому числі з однієї країни в іншу.

Платіжні інструменти - засіб певної форми на паперовому, електронному чи іншому виді носія інформації, використання якого ініціює переказ коштів з відповідного рахунку платника.

Згідно «Інструкції про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті», безготівкові розрахунки – це перерахування певної

суми коштів з рахунків платників на рахунки отримувачів коштів, а також перерахування банками за дорученням підприємств і фізичних осіб коштів, унесених ними готівкою в касу банку, на рахунки отримувачів коштів. Ці розрахунки проводяться банком на підставі розрахункових документів на паперових носіях чи в електронному вигляді.

Безготівкові розрахунки є ланкою, що безпосередньо з'єднує кожного із суб'єктів грошового обігу з оточуючим ринковим середовищем, державними фінансами та сприяє прийняттю участі у виробничому процесі, процесах розподілу та споживання. Безготівкові розрахунки сприяють зменшенню витрат обігу, пов'язаних з грошовими розрахунками у господарстві та зведенню до мінімуму суми грошей, яка функціонує в обігу.

Форма безготівкових розрахунків - це порядок здійснення безготівкових розрахунків, який характерний для певного виду платіжного інструмента.

Відповідно до Інструкції Національного банку України про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті, безготівкові розрахунки можуть здійснюватися за такими видами платіжних інструментів:

- меморіальний ордер;
- платіжне доручення;
- платіжна вимога-доручення;
- платіжна вимога;
- розрахунковий чек;
- акредитив;
- інкасове доручення (розпорядження).

Використання векселів та електронних платіжних засобів, зокрема платіжних карток, регулюється законодавством України, у тому числі нормативно-правовими актами НБУ.

Із 13 січня 2020 року вітчизняні банки здійснюють розрахунки виключно за міжнародним стандартом. Відповідно, рахунки клієнтів (у тому числі, і «прив'язані» до платіжних карток), переформатували під стандарти IBAN (*International Bank Account Number*) – міжнародного номера банківського рахунку.

IBAN – це стандартна форма подання рахунку, в якій зашифровано код країни, банк і рахунок клієнта.

Електронний платіжний засіб - платіжний інструмент, який надає його держателю можливість за допомогою платіжного пристрою отримати інформацію про належні держателю кошти та ініціювати їх переказ.

Банки мають право відкривати своїм клієнтам:

- **вкладний (депозитний) рахунок** - рахунок, що відкривається банком клієнту на договірній основі для зберігання коштів, що передаються клієнтом банку в управління на встановлений строк та під визначений процент (дохід) відповідно до умов договору;

- **поточний рахунок** - рахунок, що відкривається банком клієнту на договірній основі для зберігання коштів і здійснення розрахунково-касових операцій за допомогою платіжних інструментів відповідно до умов договору та вимог законодавства України.

- **рахунок умовного зберігання** (ескроу) - рахунок, що відкривається банком клієнту на договірній основі для зарахування на рахунок коштів та перерахування їх особі (особам), вказаній (вказаним) клієнтом (бенефіціару або бенефіціарам), або повернення таких коштів клієнту за настання підстав, передбачених договором.

- **кореспондентський рахунок** - рахунок, що відкривається одним банком іншому банку для здійснення міжбанківських переказів.

Міжбанківські розрахунки – система регулювання та здійснення грошових вимог та зобов'язань, що виникають між банками, їх філіями та клієнтами банків.

Міжбанківські розрахунки призначені для здійснення платіжних трансакцій між банками, обумовлених виконанням платежів їх клієнтів, або власних зобов'язань одного банку перед іншим.

Основними видами міжбанківських розрахунків є:

- розрахунки на основі організації кореспондентських відносин між банками;

- розрахунки на основі кореспондентських рахунків, відкритих у центральному банку. Як правило, це повні розрахунки, що виконуються на валовій основі. Їх можна характеризувати як платежі-брутто;

- розрахунки через клірингові установи, які називають платежі-нетто.

Система електронних платежів Національного банку (СЕП) – державна банківська платіжна система, що забезпечує проведення міжбанківського переказу через рахунки, відкриті в Національному банку України. Вона забезпечує здійснення розрахунків у межах України між банками як за дорученнями клієнтів банків, так і за зобов'язаннями банків та інших учасників системи.

Платіжна картка – електронний платіжний засіб у вигляді емітованої в установленому законодавством порядку пластикової чи іншого виду картки, що використовується для ініціювання переказу коштів з рахунка платника або з відповідного рахунка банку з метою оплати вартості товарів і послуг, перерахування коштів зі своїх рахунків на рахунки інших осіб, отримання коштів у готівковій формі в касах банків через банківські автомати, а також здійснення інших операцій, передбачених відповідним договором.

Персональний ідентифікаційний номер (ПІН) - набір цифр або букв і цифр, відомий лише користувачу електронного платіжного засобу і потрібний для його ідентифікації та автентифікації під час здійснення операцій із використанням електронного платіжного засобу.

Платіжні термінали - електронний пристрій, призначений для ініціювання переказу з рахунку, у т. ч. видачі готівки, отримання довідкової інформації, друкування документа за операцією із застосуванням спеціального платіжного засобу.

Питання для самоконтролю знань:

1. Охарактеризуйте структуру грошового обороту.

2. Розкрийте сутність платіжної системи та назвіть основні види платіжних інструментів.
3. Визначте принципи організації безготівкових розрахунків.
4. Які рахунки відкривають банки своїм клієнтам?
5. Охарактеризуйте переваги та недоліки форм безготівкових розрахунків.
6. Що таке міжбанківські розрахунки?
7. Що таке кореспондентський рахунок?
8. Розкрийте механізм функціонування системи електронних платежів НБУ.
9. Назвіть основні принципи організації готівкових розрахунків.
10. Дайте характеристику основних видів банківських платіжних карток.
11. Розкрийте суть ризиків при розрахунках платіжними картками.

Рекомендована література:

Базова: [1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8]

Допоміжна: [1, 2, 6, 11, 12, 15, 17]

Інформаційні ресурси: [1, 2, 3, 4, 7, 8, 9, 10, 11]

ТЕМА 9. КРЕДИТНА ДІЯЛЬНІСТЬ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ

Мета: визначити сутність, принципи та функції кредиту, ознайомитися із процесом банківського кредитування, дослідити фактори, що впливають на кредитний ризик.

Ключові слова: кредит, кредитна діяльність, споживчий кредит, кредит під поручительство, ломбардний кредит, іпотечний кредит, кредитний ризик, позичковий процент, номінальна відсоткова ставка, ефективна процентна ставка, реальна процентна ставка, овердрафт, кредитна лінія.

Короткий опис теми:

Банківське кредитування здійснюється відповідно до наступних принципів:

Принцип терміновості означає, що позичка повинна бути повернута позичальником у встановлені кредитним договором строки;

Принцип забезпеченості – це відповідність між вартістю майна (що є заставою) і заборгованості по позичці;

Принцип платності полягає в тому, що за користування позичкою клієнт виплачує банку крім вартості основного боргу додаткову суму у вигляді відсотків;

Цільовий характер передбачає вкладення позикових засобів у конкретні господарські

Кредити комерційних банків можна класифікувати за різними ознаками та критеріями. Найбільш зручною є така класифікація банківських кредитів:

- 1) за основними категоріями позичальників;
- 2) за цільовим спрямуванням;
- 3) за строками користування;
- 4) залежно від забезпечення;
- 5) за методами надання;
- 6) залежно від кількості кредиторів;
- 7) залежно від порядку погашення;
- 8) за характером і способом сплати процентів;
- 9) за ступенем ризику.

Кредитний ризик — це ризик несплати позичальником основного боргу і відсотків по ньому. Інакше кажучи, під кредитним ризиком прийнято розуміти ймовірність, а точніше загрозу втрати банком частини своїх ресурсів, недоотримання прибутків або збільшення витрат у результаті здійснення певних фінансових операцій.

Види кредитного ризику:

➤ ризик, пов'язаний з позичальником (обумовлений погіршенням фінансового стану позичальника під впливом факторів суб'єктивного або об'єктивного характеру);

➤ системний ризик (обумовлений змінами в економічному, політичному, соціальному середовищі);

➤ форс-мажорний ризик (обумовлений подіями, що не залежать від позичальника);

➤ ризик, зв'язаний зі способом забезпечення повернення позички (страховий ризик; ризик, пов'язаний із заставою або гарантією).

Управління кредитним ризиком (його мінімізація) здійснюється за допомогою:

- лімітування кредитів;
- диверсифікації портфеля позичок банку;
- контролю за використанням кредиту та оперативності при стягненні боргу:

- страхування кредитних операцій;
- достатнього та якісного забезпечення наданих кредитів;
- аналізу кредитоспроможності, тобто можливості позичальника погасити кредит.

Для оцінки доходу від кредитування фінансисти розрізняють три основні види кредитних ставок.

▶ **Номинальна відсоткова ставка** - це основна плата за кредит, яка визначає платежі у відсотках від позиченої суми, які позичальник зобов'язаний сплачувати. Ставка вказується у кредитній угоді і завжди фігурує у рекламі кредитних продуктів.

▶ **Ефективна процентна ставка** враховує всі прямі витрати і показує, скільки всього коштів кредитор отримає від позичальника за користування

кредитом.

Ефективна ставка не залежить від номінальної ставки та розміру авансового внеску, на неї впливають наступні чинники:

- вид кредиту;
- строк кредитування;
- періодичність платежів за кредитом.

► **Реальна процентна ставка** – враховує всі витрати на кредит – прямі, на користь кредитора, та непрямі, на користь третіх осіб. Реальна ставка найточніше показує повну вартість запозичених коштів для позичальника.

Споживчий кредит – кредит, який надається тільки в національній грошовій одиниці фізичним особам – резидентам України на придбання споживчих товарів тривалого користування та послуг і який повертається в розстрочку, якщо інше не передбачено умовами кредитного договору.

Сільськогосподарський кредит – це кредит, наданий сільськогосподарському підприємству на покриття сезонних витрат, а саме: заготівлю кормів, добрив, пального. Особливістю сільськогосподарського кредиту є те, що зростання витрат відбувається в один період року, а надходження доходів – в інший.

Консорціумний кредит – це кредит, наданий банківським консорціумом. Банківський консорціум – це об'єднання банків, який створюється для координації дій при проведенні різного роду банківських операцій або для кредитування однієї, але великої угоди.

Контокорентний кредит – це кредит, що надається у національній чи іноземній валюті відповідно до потреб клієнтів в обсягах, які не повинні перевищувати встановлений ліміт, що визначається, як правило, в межах 75% середньомісячного обігу коштів по поточному рахунку позичальника за останні місяці.

Овердрафт - це кредит, який надається на поточний рахунок клієнта з гарним фінансовим станом до певного ліміту й на певний період часу для фінансування господарської діяльності.

Терміновий кредит – це кредит, що надається в повному обсязі відразу після висновку кредитного договору.

Кредитна лінія – це кредит, що наданий у вигляді юридично оформленого зобов'язання банку про відкриття кредитної лінії в межах встановленого ліміту.

Інвестиційний кредит – це зменшення податкових зобов'язань материнської компанії на певний процент від об'єму її капіталовкладень за кордоном.

Субсидований кредит - це кредит ставкою, що періодично може розподілятися банком від імені уряду України або його агентств для особливих груп підприємств.

Ломбардний кредит - це короткостроковий фіксований по розмірах кредит, що забезпечується високоліквідним рухомим майном або правами,

наприклад, дорогоцінними металами або цінними паперами, які не вимагають додаткових витрат на зберігання.

Іпотечний кредит за своєю економічною природою дуже подібний до ломбардного кредиту. *Іпотечний кредит* - це особливий вид кредитних відносин з приводу надання кредитів під заставу виключно нерухомого майна.

Індексований кредит - це кредит, валютою платежу якого є гривня або інша валюта, а валютою боргу є валюта менш піддана валютним ризикам. Умови по такому кредиті визначаються валютою боргу.

Технічний кредит – кредит, який надається під заставу майнових прав на грошові кошти, що розміщені у банку за депозитним договором. Він надається, як правило, на строк, який не перевищує строк дії депозитного договору.

Обліковий кредит надається банками при обслуговуванні платіжного обороту клієнта. Кредитна угода виникає в результаті купівлі банком векселя, по якому одержувачем коштів є його клієнт. Ціна купівлі векселя являє собою його номінальну вартість, за вирахуванням облікової ставки.

Акцептний кредит – це позика, яка передбачає акцептування банком інкасованої підприємством-позичальником тратти за умови, що підприємство надає у розпорядження банку вексель до строку його оплати.

Авальний кредит — це позика, коли банк бере на себе відповідальність за зобов'язаннями підприємства у формі поручительства або гарантії.

Питання для самоконтролю знань:

1. В чому суть кредиту як економічної категорії ?
2. В чому суть кредитних ліній?
3. Які основні принципи банківського кредитування ?
4. За якими ознаками здійснюється класифікація кредитів ? Які види банківських кредитів ?
5. Які основні коефіцієнти для використовуються для оцінки кредитоспроможності позичальника ?
6. В чому відмінності гарантій та поручительств
7. Що таке споживчий кредит?
8. Які вимоги до заставленого майна?
9. Які існують способи зниження ступеня кредитного ризику?
10. Яка методика використання дебіторських заборгованостей для застави при кредитуванні?
11. Назвіть основні показники оцінки кредитного ризику.
12. Як використовується контокорентний кредит та овердрафт?
13. В чому специфіка кредитування під заставу цінних паперів ?
14. Кредитування під заставу векселів. Облік векселів .
15. В які етапи здійснюється процес кредитування
16. Порядок оцінки кредитоспроможності позичальника
17. Укладання кредитної угоди .Права та обов'язки позичальника.
18. Які документи необхідні для відкриття кредитування?

19. На які цілі забороняється надавати кредити?
20. Які основні джерела погашення кредиту?
21. Перелічіть методи управління проблемними кредитами.

Рекомендована література:

Базова: [1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8]

Допоміжна: [1, 5, 8, 13, 14, 24, 32]

Інформаційні ресурси: [1, 2, 7, 10, 11]

ТЕМА 10. ОПЕРАЦІЇ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ В ІНОЗЕМНІЙ ВАЛЮТІ

Мета: з'ясувати особливості операцій банків в іноземній валюті, вивчити інструменти валютного регулювання, ознайомитися із видами операцій комерційних банків на валютному ринку.

Ключові слова: валютне регулювання, генеральна ліцензія, валюта, валютна операція, валютні цінності, банківські метали, поточні рахунки, ескроу-рахунок, операції з дорожніми чеками, переказні операції, РРО, торговельні операції, форми міжнародних розрахунків, валютний ринок, валютна позиція.

Короткий опис теми:

Основними завданнями валютного регулювання є:

- ▶ захист національної валюти, що передбачає мінімізацію зовнішніх і внутрішніх факторів впливу на її купівельну спроможність;
- ▶ установлення оптимального режиму обмінного курсу національної валюти, спроможного збалансувати інтереси експортерів та імпортерів задля ефективної участі країни у міжнародному поділі праці;
- ▶ регламентація порядку використання іноземної валюти суб'єктами валютного ринку країни, що визначає динаміку його кон'юнктури, а відтак і стан обмінного курсу;
- ▶ захист прав власності на валютні цінності, що є необхідною умовою ефективного руху валютного капіталу та розвитку валютного ринку країни;
- ▶ визначення статусу національної валюти, що передбачає встановлення відповідного режиму її конвертованості для забезпечення стратегічних завдань розвитку національної економіки та її участі у світовому господарстві.

Об'єктами валютних операцій є валютні цінності:

1. національна валюта (гривня):

а) грошові знаки грошової одиниці України – гривні у вигляді банкнот, монет, у тому числі обігових, пам'ятних та ювілейних монет, і в інших формах, що перебувають в обігу та є законним платіжним засобом на території України;

б) кошти на рахунках у банках та інших фінансових установах, виражені у гривні;

в) електронні гроші, номіновані у гривні.

2. іноземна валюта:

а) грошові знаки грошових одиниць іноземних держав у вигляді банкнот, казначейських білетів, монет, що перебувають в обігу та є законним платіжним засобом на території відповідної іноземної держави або групи іноземних держав;

б) кошти на рахунках у банках та інших фінансових установах, виражені у грошових одиницях іноземних держав і міжнародних розрахункових (клірингових) одиницях (зокрема у спеціальних правах запозичення), що належать до виплати в іноземній валюті;

в) електронні гроші, номіновані у грошових одиницях іноземних держав та (або) банківських металах

3. банківські метали:

золото, срібло, платина, метали платинової групи, доведені (афіновані) до найвищих проб відповідно до світових стандартів, у зливках і порошках, що мають сертифікат якості, а також монети, вироблені з дорогоцінних металів.

Неторговельні операції банків в іноземній валюті - це операції, які пов'язані з переміщенням валютних цінностей між суб'єктами валютних відносин, що здійснюються на некомерційних засадах, тобто вони не пов'язані з торговельною, інвестиційною та підприємницькою діяльністю резидентів і нерезидентів.

До валютно-обмінних операцій належать:

▶ купівля у фізичних осіб–резидентів і нерезидентів готівкової іноземної валюти за готівкові гривні;

▶ продаж фізичним особам–резидентам готівкової іноземної валюти за готівкові гривні;

▶ зворотний обмін фізичним особам–нерезидентам невикористаних готівкових гривень на готівкову іноземну валюту;

▶ конвертація (обмін) готівкової іноземної валюти однієї іноземної держави на готівкову іноземну валюту іншої іноземної держави.

Поточні торговельні операції - розрахунки за експорт та імпорт товару (уключаючи сплату штрафів, пені, бонусів, відшкодування супутніх витрат у зв'язку із виконанням зовнішньоекономічного договору, відшкодування збитків у зв'язку із невиконанням зовнішньоекономічного договору), включаючи такі розрахунки на території України.

Валютний ринок – це система економічних и правових відносин між

покупцями, продавцями валюти і країною з приводу купівлі-продажу іноземної валюти, банківських металів, платіжних документів і цінних паперів у іноземній валюті, а також здійснення кредитно-депозитних та інших операцій з валютою.

До суб'єктів валютного ринку відносяться:

- ▶ державні установи, основне місце серед яких посідають центральні банки та казначейства окремих країн;
- ▶ юридичні та фізичні особи, зайняті у різноманітних сферах зовнішньоекономічної діяльності;
- ▶ комерційні банківські установи, які забезпечують валютне обслуговування зовнішніх зв'язків, особливо брокерські контори;
- ▶ валютні біржі та валютні відділи товарних та фондових бірж.

Валютні цінності - національна валюта (гривня), іноземна валюта та банківські метали.

Валютна позиція - це співвідношення вимог (балансових і позабалансових) та зобов'язань (балансових і позабалансових) банку в кожній іноземній валюті.

Конверсійні операції – це угоди агентів валютного ринку за купівлі-продажу (конверсії) певних сум готівкових (безготівкових) грошей однієї країни на валюту іншої країни за погодженим курсом на певну дату.

Система заходів щодо зменшення валютних витрат називається «хеджуванням». Форварди, опціони, ф'ючерси – служать природними методами короткострокового хеджування. Це закладено в самій двоякій ролі валютних операцій - одержання прибутку і страхування від збитків.

Строкові валютні операції полягають у купівлі-продажу валютних цінностей з відстрочкою поставки їх на термін, що перевищує два робочі дні. Ці операції, у свою чергу, підрозділяються на кілька видів залежно від механізму їх здійснення: форвардні, ф'ючерсні, опціонні та їх похідні.

Ф'ючерсні операції - це теж різновид строкових операцій, в яких два контрагенти зобов'язуються купити або продати певну суму валюти в певний час за курсом, установленим у момент укладання угоди (купівлі-продажу ф'ючерсного контракту). Відмінності їх від форвардних операцій зводяться до такого: вони здійснюються тільки на біржах, під їх контролем, а форма і умови контрактів чітко уніфіковані.

Опціонні операції - це різновид строкових операцій, за яких між учасниками укладається особлива угода, що надає одному з них право (але не обов'язок) купити чи продати другому певну суму валюти в установлений строк (чи протягом певного строку) і за узгодженим сторонами курсом. Така угода називається опціон.

Форвардні операції - це різновид строкових операцій, що полягає в купівлі-продажу валюти між двома суб'єктами з наступною передачею валюти в обумовлений строк і за курсом, визначеним у момент укладання контракту.

Форвардний договір – стандартний документ, який засвідчує зобов'язання особи придбати (продати) іноземну валюту/ банківські метали у визначений час та на визначених умовах у майбутньому з фіксацією цін такого продажу під час укладення такого договору.

Питання для самоконтролю знань:

1. Що таке валютне регулювання?
2. Які принципи покладені в основу формування системи валютного регулювання?
3. Які основні завдання валютного регулювання?
4. Які нормативно-правові акти забезпечують валютне регулювання в Україні?
5. В чому полягає суть та значення валютних операцій банку
6. Дайте загальну характеристику валютним операціям
7. Які є особливості відкриття і ведення валютних рахунків клієнтів
8. Охарактеризуйте неторгові операції банків другого рівня в іноземній валюті
9. Охарактеризуйте операції по міжнародних торговельних рахунках.
10. Які є основні операції по торгівлі іноземною валютою на міжбанківському ринку.
11. Назвіть та охарактеризуйте операції по залученню і розміщенню валютних засобів.

Рекомендована література:

Базова: [1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8]

Допоміжна: [4, 7, 10, 24]

Інформаційні ресурси: [2, 7, 10, 11]

ТЕМА 11. ОПЕРАЦІЇ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ З ЦІННИМИ ПАПЕРАМИ

Мета: з'ясувати та охарактеризувати операції комерційних банків з цінними паперами, ознайомитися із основними видами цінних паперів та посередницькою діяльністю банків на фондовому ринку.

Ключові слова: цінні папери, пайові цінні папери, боргові цінні папери, іпотечні цінні папери, приватизаційні цінні папери, похідні цінні папери, товаророзпорядчі цінні папери, акція, облігація, казначейське зобов'язання, інвестиційний сертифікат, вексель, нормативи інвестування, дилер, брокер, андеррайтинг.

Короткий опис теми:

Фондовий ринок (ринок цінних паперів) - сукупність учасників фондового ринку та правовідносин між ними щодо розміщення, обігу та обліку цінних паперів і похідних (деривативів).

Цінним папером є документ установленої форми з відповідними реквізитами, що посвідчує грошове або інше майнове право, визначає взаємовідносини емітента цінного папера (особи, яка видала цінний папір) і особи, що має права на цінний папір, та передбачає виконання зобов'язань за таким цінним папером, а також можливість передачі прав на цінний папір та прав за цінним папером іншим особам.

Цінні папери за формою існування поділяються на бездокументарні цінні папери та документарні цінні папери.

Бездокументарним цінним папером є обліковий запис на рахунку в цінних паперах у системі депозитарного обліку цінних паперів.

Документарним цінним папером є паперовий або електронний документ, оформлений у визначеній законодавством формі, що містить найменування виду цінного папера, а також визначені законодавством реквізити.

Акція - іменний цінний папір, який посвідчує майнові права його власника (акціонера), що стосуються акціонерного товариства, включаючи право на отримання частини прибутку акціонерного товариства у вигляді дивідендів та право на отримання частини майна акціонерного товариства у разі його ліквідації, право на управління акціонерним товариством, а також немайнові права, передбачені Цивільним кодексом України та законом, що регулює питання створення, діяльності та припинення акціонерних товариств.

Облігація - цінний папір, що посвідчує внесення його першим власником коштів, визначає відносини позики між власником облігації та емітентом, підтверджує зобов'язання емітента повернути власникові облігації її номінальну вартість у передбачений проспектом або рішенням про емісію цінних паперів (для державних облігацій України - умовами їх розміщення) строк та виплатити доход за облігацією, якщо інше не передбачено проспектом або рішенням про емісію цінних паперів (для державних облігацій України - умовами їх розміщення).

Казначейське зобов'язання України - державний цінний папір, що розміщується виключно на добровільних засадах серед фізичних осіб, посвідчує факт заборгованості Державного бюджету України перед власником казначейського зобов'язання України, дає власнику право на отримання грошового доходу та погашається відповідно до умов розміщення казначейських зобов'язань України. Номінальна вартість казначейських зобов'язань України може бути визначена у національній або іноземній валюті.

Інвестиційний сертифікат - цінний папір, який розміщується інвестиційним фондом, інвестиційною компанією, компанією з управління активами пайового інвестиційного фонду та посвідчує право власності

інвестора на частку в інвестиційному фонді, взаємному фонді інвестиційної компанії та пайовому інвестиційному фонді.

Ощадний (депозитний) сертифікат - цінний папір, який підтверджує суму вкладу, внесеного у банк, і права вкладника (власника сертифіката) на одержання зі спливом встановленого строку суми вкладу та процентів, встановлених сертифікатом, у банку, який його видав. **Ощадний (депозитний) сертифікат** є неемісійним цінним папером, що видається на певний строк (під відсотки, передбачені умовами його видачі).

Вексель - цінний папір, який посвідчує безумовне грошове зобов'язання векселедавця або його наказ третій особі сплатити після настання строку платежу визначену суму власнику векселя (векселедержателю).

Професійна діяльність на фондовому ринку - діяльність акціонерних товариств і товариств з обмеженою відповідальністю з надання фінансових та інших послуг у сфері розміщення та обігу цінних паперів, обліку прав на цінні папери та прав за цінними паперами, управління активами інституційних інвесторів, що відповідає вимогам, установленим до такої діяльності цим законодавством.

Емісійна діяльність банків полягає у випуску власних цінних паперів з метою залучення коштів для формування і поповнення статутного капіталу, а також з метою тимчасового залучення ресурсів для проведення окремих банківських операцій, фінансування певних програм чи напрямів діяльності.

Емісія цінних паперів - сукупність дій емітента, що спрямовані на реєстрацію випуску цінних паперів у Національній комісії з цінних паперів та фондового ринку, їх розміщення серед інвесторів в цінні папери та здійснюються в послідовності, встановленій чиним законодавством.

Випуск цінних паперів - сукупність певного виду емісійних цінних паперів одного емітента, однієї номінальної вартості, які мають однакову форму випуску і міжнародний ідентифікаційний номер, та забезпечують їх власникам однакові права незалежно від часу придбання і способу їх емісії.

Оферент цінних паперів - фізична або юридична особа, яка є власником цінних паперів та здійснює публічну пропозицію на умовах публічного договору продажу таких цінних паперів.

Інвестиційні операції – це активні операції із вкладення власних та залучених фінансових ресурсів у фондові активи шляхом придбання відповідних цінних паперів на фондовому ринку від свого імені.

Основними цілями банківських інвестицій є:

- отримання доходу;
- диверсифікація активних операцій;
- розширення джерел отримання додаткових доходів;
- збереження капіталу і забезпечення його приросту на основі росту курсової вартості ЦП;
- регулювання та забезпечення ліквідності банку.

Основними видами інвестиційних операцій банку є:

- арбітражна дилерська – виконання угод купівлі-продажу цінних

паперів від свого імені та за свій рахунок шляхом виставлення власних цін купівлі-продажу із зобов'язанням їх купівлі та (або) продажу за заявленими цінами;

- купівля акцій з метою утримання їх у своєму розпорядженні терміном більше ніж 1 рік.

Нормативи інвестування (*investment caps*) – економічні нормативи, що встановлюються Національним банком України з метою забезпечення контролю за інвестиційною діяльністю банків, у т. ч. за прямими інвестиціями. До таких нормативів належать Н11 та Н12.

Банківський портфель цінних паперів - це сукупність усіх придбаних (отриманих) банком цінних паперів, право на власність, користування та розпорядження якими належить банку та які згруповані за типами і призначенням.

Залежно від мети, характеристики цінного паперу та строків зберігання в портфелі банку цінні папери класифікуються таким чином:

- ▶ торговий портфель цінних паперів;
- ▶ портфель цінних паперів на продаж;
- ▶ портфель цінних паперів, що утримуються до погашення;
- ▶ інвестиції в асоційовані та дочірні компанії.

Посередницькі (комісійні, клієнтські) операції з цінними паперами дають можливість банку залучити тимчасово вільні грошові кошти фізичних і юридичних осіб та перетворити їх у капітал, інвестуючи у реальний сектор економіки.

Брокерська діяльність - укладення торговцем цінними паперами цивільно-правових договорів (зокрема на підставі договорів комісії, доручення) щодо цінних паперів та інших фінансових інструментів від свого імені (від імені іншої особи), за дорученням і за рахунок іншої особи.

Дилерська діяльність - укладення торговцем цінними паперами цивільно-правових договорів щодо цінних паперів та інших фінансових інструментів від свого імені та за свій рахунок з метою перепродажу, крім випадків, передбачених законом.

Довірчі (трастові) операції містять елементи як залучення, так і розміщення коштів клієнтів. Довірче управління передбачає прозору процедуру розміщення, а дохід банк отримує у вигляді комісійних.

Траст (англ. *trust* – довіра довірче управління) - це операції з управління коштами (майном, грошима, цінними паперами тощо) клієнта, які здійснюються на підставі договору від свого імені в інтересах і але дорученням клієнта на правах довіреної особи.

Депозитарна діяльність зберігача цінних паперів - діяльність з надання послуг щодо зберігання цінних паперів, обслуговування правочинів щодо цінних паперів на рахунках власників цінних паперів.

Депозитарна система України - сукупність учасників депозитарної системи та правовідносин між ними щодо ведення обліку цінних паперів,

прав на цінні папери і прав за цінними паперами та їх обмежень, що встановлюються в системі депозитарного обліку цінних паперів, у тому числі внаслідок проведення розрахунків за правочинами щодо цінних паперів.

Питання для самоконтролю знань:

1. Перелічіть класифікаційні ознаки цінних паперів
2. Перелічіть основні групи цінних паперів
3. Перелічіть види професійної діяльності на фондовому ринку
4. Перелічіть класифікаційні ознаки емісійних операцій комерційних банків
5. Що таке публічна пропозиція цінних паперів?
6. Охарактеризуйте основні види інвестиційної політики банків
7. Охарактеризуйте основні види інвестиційних операцій банку
8. Яким є порядок здійснення інвестиційних операцій банком?
9. Розкрийте суть нормативів інвестування
10. Перелічіть класифікаційні ознаки банківських портфель цінних паперів
11. Що таке торговий портфель банку?
12. Що таке портфель на продаж?
13. Що таке портфель до погашення?
14. Охарактеризуйте основні типи портфель цінних паперів
15. Охарактеризуйте етапи фундаментального аналізу цінних паперів
16. Охарактеризуйте типи торгових систем технічного аналізу
17. Охарактеризуйте види посередницьких операцій банків на ринку цінних паперів
18. Розкрийте суть брокерської діяльності?
19. Охарактеризуйте основні форми андеррайтингу
20. Охарактеризуйте основні види депозитарних операцій банків-зберігачів
21. Що таке кліринг?
22. Перелічіть класифікаційні ознаки інвестиційних ризиків комерційного банку
23. Охарактеризуйте основні ризики банківських інвестиційних операцій з цінними паперами

Рекомендована література:

Базова: [1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8]

Допоміжна: [4, 15, 16, 17, 20, 26, 28, 31]

Інформаційні ресурси: [1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10,11]

ТЕМА 12. НЕТРАДИЦІЙНІ БАНКІВСЬКІ ОПЕРАЦІЇ ТА ПОСЛУГИ

Мета: визначити особливості здійснення банками нетрадиційних операцій та ознайомлення з основними видами нетрадиційних банківських послуг.

Ключові слова: лізинг, оперативний лізинг, фінансовий лізинг, факторинг, форфейтинг, трастові послуги, довіритель, гарантія, поручительство, банківські метали, металеві рахунки.

Короткий опис теми:

Виникнення та подальший розвиток нетрадиційних банківських операцій та послуг зумовлені такими причинами:

- зниження рівня дохідності традиційних банківських операцій та послуг;
- заострення конкуренції між банківськими та небанківськими фінансово-кредитними установами;
- необхідність підвищення якості обслуговування своїх клієнтів;
- диверсифікація банківських доходів, зокрема шляхом збільшення в них частки непроцентних доходів, включаючи комісійні доходи;
- необхідність підвищення ліквідності та платоспроможності комерційного банку;
- необхідність зменшення ризиків, пов'язаних зі здійсненням традиційних операцій і наданням традиційних послуг;
- залучення нових клієнтів з метою розширення та вдосконалення ресурсної бази комерційного банку.

Лізинг - це господарська діяльність, спрямована на інвестування власних чи залучених фінансових коштів, яка полягає в наданні за договором лізингу однією стороною (*лізингодавцем*) у виключне користування другій стороні (*лізингоодержувачу*) на визначений строк майна, що належить лізингодавцю або набувається ним у власність (господарське відання) за дорученням чи погодженням лізингоодержувача у відповідного постачальника (продавця) майна, за умови сплати лізингоодержувачем періодичних лізингових платежів.

Банківський лізинг - це лізинг, який передбачає поєднання двох договорів - договору купівлі-продажу (між продавцем і банком - лізинговою компанією) і договору оренди (між лізингоотримувачем і банком). Лізингова компанія (банк) купує устаткування на замовлення лізингоотримувача (компанії, фірми) і здає його їм в оренду.

Факторинг (від англ. factoring - посередник, агент) - це операція, яка полягає у придбанні банком-фактором від постачальника (продавця) права вимоги боргу покупця у грошовій формі за відвантажені товари (виконані роботи, надані послуги) з прийняттям ризику виконання такої вимоги шляхом купівлі.

Переваги факторингу:

- підприємство отримує можливість фінансування оборотного капіталу без забезпечення (застави);
- прискорює період оборотності грошових коштів;

– у порівнянні зі стандартними кредитними продуктами, наприклад овердрафтом, факторинг дозволяє отримати до 90% від суми поставленого товару (майбутніх надходжень);

– це можливість надавати більш вигідні (конкурентні) умови розрахунків своїм дебіторам (покупцям).

Форфейтинг є специфічною формою кредитування зовнішньоекономічних операцій шляхом купівлі комерційним банком–форфейтером у експортера боргових зобов’язань, акцептованих імпортером, коли експортер переуступає банку свої вимоги до покупців. У результаті форфейтування заборгованість покупця за товарним (комерційним) кредитом трансформується у фінансову заборгованість (на користь банку). За своєю сутністю форфейтинг поєднує у собі елементи факторингу (який підприємства – експортери застосовують у випадку високого кредитного ризику) і врахування векселів (із їх індосаментом тільки на користь банку). Основна умова зобов’язання форфейтингу – всі ризики щодо боргових зобов’язань переходять до форфейтора без права обороту зобов’язання на продавця: коли борги по векселях стягнути не вдасться, форфейтор зараховує їх у себе в збитки.

Трастові (довірчі) послуги (англ. trust - довіра) - це послуги банків з управління майном і фондовими цінностями, виконання інших послуг в інтересах і за дорученням клієнтів на правах довіреної особи.

Трастові послуги засновано на довірчих правовідносинах, коли одна особа (засновник) передає своє майно у розпорядження іншій особі (довірительному власнику) для управління в інтересах третьої особи (бенефіціара).

Залежно від категорії довірителя майна розрізняють трастові послуги:

► на користь фізичних осіб:

1. Розпорядження спадщиною, або заповідальний траст, тобто розпорядження майном клієнта після його смерті, може здійснюватися відповідно до письмового заповіту, залишеного померлим, в якому зазначений виконавець заповіту, або за рішенням суду, коли заповіт не був складений.

Управління майном передбачає прийняття рішень щодо його розміщення, оформлення страхування і внесення страхових платежів, депозитні операції з готівкою, облікові операції, виплату доходів бенефіціару, аналіз ефективності використання майна тощо.

2. Опікунство та забезпечення зберігання майна передбачає набір операцій, аналогічний управлінню майном. Зазначений вид трастових послуг поширюється переважно на неповнолітніх, які вважаються недієздатними для управління та володіння майном. Якщо неповнолітній дістав у спадщину майно, то в цьому разі призначається опікун, який розпоряджається ним в інтересах спадкоємця.

Опікунство та забезпечення зберігання майна існує в двох формах:

- опікунства індивіда (неповнолітнього, недієздатного);
- опікунства майна - у випадку, якщо власник майна фізично неспроможний самостійно здійснювати управління ним.

3. Агентські послуги характеризуються тим, що одна особа (агент) учиняє як юридичні, так і фактичні дії за дорученням і за рахунок іншої особи (принципала). Кінцевою метою агентських послуг є встановлення договірних зобов'язань між принципалом і третьою особою.

Агентські послуги включають, зокрема:

- збереження активів, наприклад цінних паперів;
- одержання доходів за ними та повідомлення клієнта;
- купівлю-продаж цінних паперів та доставку їх до клієнта;
- обмін цінних паперів;
- погашення облігацій;
- сплату податків;
- оформлення страхових полісів;
- оплату рахунків;
- укладання від імені клієнта договорів;
- отримування кредитів;
- купівлю-продаж іноземної валюти і дорогоцінних металів.

► на користь юридичних осіб:

- обслуговування облігаційної позики, що супроводжується переданням довіреній особі права розпорядження майном, яке слугує забезпеченням позики;

- агентські послуги;

- створення фондів погашення заборгованості, з яких, відповідно до умов договору, може здійснюватись погашення боргів, сплата відсотків, викуп облігацій; виплата дивідендів акціонерам тощо;

- тимчасове управління справами компанії у випадку її реорганізації чи ліквідації;

- послуги депозитарію (зберігання акцій, за якими акціонери передали право голосу уповноваженим представникам);

- розпорядження активами, включаючи управління нерухомістю як всередині країни, так і за кордоном;

- обслуговування працівників компанії. У цьому разі траст-відділи надають послуги в інтересах працівників, здійснюючи управління фондами компаній, призначеними для виплати пенсій, різних винагород та допомог;

- інвестування коштів клієнта у визначені ним види активів;

- управління коштами благодійних фондів.

Гарантія - безвідкличне письмове зобов'язання банку- гаранта перед отримувачем гарантії (бенефіціаром) сплатити гарантовану суму за наказодавця (принципала) проти письмової вимоги бенефіціара, у випадку невиконання принципалом контрактних зобов'язань перед бенефіціаром.

Поручительство (*guarantee*) – спосіб забезпечення виконання зобов'язань, відповідно до якого поручитель повністю або частково бере на

себе відповідальність у разі настання передбаченого випадку виконати перед кредитором зобов'язання боржника.

Банківські метали - це золото, срібло, платина, метали платинової групи, доведені (*афіновані*) до найвищих проб відповідно до світових стандартів у зливках і порошках, що мають сертифікат якості, а також монети, вироблені з дорогоцінних металів. З металів платинової групи береться лише паладій.

Металеві рахунки - поточні, вкладні (депозитні), кореспондентські рахунки, які відкриваються уповноваженими банками України для обліку операцій, що здійснюються з банківськими металами.

Питання для самоконтролю знань:

1. В чому суть та необхідність проведення лізингових операцій ?
2. Які є види лізингу ? Чим відрізняється фінансовий та оперативний лізинг ?
3. Які відмінності між гарантіями та поручительством ?
4. Які види посередницьких послуг надаються банком ?
5. В яких випадках банки надають консультаційні послуги ?
6. Які основні види інформаційної діяльності та інформаційних послуг надаються комерційними банками ?
7. Чому виникає необхідність надання трастових послуг ?
8. Які трастові послуги надаються : фізичним особам та юридичним особам ?
9. Обґрунтуйте необхідність використання факторингу .Поясніть механізм його проведення.
10. Обґрунтуйте необхідність використання форфейтингу. Поясніть механізм його проведення
11. Розкрийте суть банківського страхування.

Рекомендована література:

Базова: [1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8]

Допоміжна: [2, 3, 14, 12, 18, 34]

Інформаційні ресурси: [1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11]

ТЕМА 13. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ БАНКІВ

Мета: розкрити сутність поняття «фінансова стійкість банку», визначити фактори впливу на неї, встановити взаємозв'язок між стабільністю банківської системи в цілому і окремим банком.

Ключові слова: фінансова стійкість банку, індикатори, рейтинги, коефіцієнтний аналіз, банківський скоринг, стрес – тестування, доходи банку, витрати банку, рентабельність, фінансова безпека.

Короткий опис теми:

Фінансова стійкість банку (*financial resilience of a bank*) – стан банку, який характеризується збалансованістю фінансових потоків, достатністю коштів для підтримки своєї платоспроможності та ліквідності, а також рентабельною діяльністю. Дана характеристика означає постійну здатність банку відповідати за своїми зобов'язаннями і забезпечувати прибутковість на рівні, достатньому для нормального функціонування у конкурентному середовищі.

Об'єктом аналізу фінансового стану банку є комерційна діяльність.

Суб'єктами виступають банки та їхні контрагенти (інші кредитні установи, аудиторські фірми, реальні і потенційні клієнти та кореспонденти, інші фізичні та юридичні особи).

Розрізняють три основні види фінансової стійкості банку за стабільністю його роботи:

➤ нормальна стійкість - характеризується стабільною діяльністю, відсутністю неплатежів чи затримки виконання своїх зобов'язань, стабільною рентабельністю;

➤ нестійкий фінансовий стан - характеризується затримкою платежів, неможливістю своєчасно виконувати окремі свої зобов'язання, низьким рівнем рентабельності тощо;

➤ кризовий фінансовий стан - який характеризується регулярними неплатежами, наявністю простроченої заборгованості тощо. Кризовий фінансовий стан може призвести до неспроможності банку фінансувати поточну діяльність, здійснювати платежі та виконувати свої зобов'язання, а в кінцевому рахунку – до банкрутства.

Основними індикаторами фінансової стійкості є:

✓ співвідношення регулятивного капіталу та зважених за ризиком активів (H2);

✓ співвідношення регулятивного капіталу 1 рівня та зважених за ризиком активів;

✓ співвідношення недіючих кредитів без урахування резервів та капіталу;

✓ співвідношення недіючих кредитів та сукупних валових кредитів;

✓ норма прибутку на активи;

✓ норма прибутку на капітал;

✓ співвідношення процентної маржі та валового доходу;

✓ співвідношення непроцентних витрат і валового доходу;

✓ співвідношення ліквідних активів та сукупних активів;

✓ співвідношення ліквідних активів та короткострокових зобов'язань (H6);

✓ співвідношення чистої відкритої позиції в іноземній валюті та капіталу.

Практика механізму формування та управління фінансовою стійкістю передбачає необхідність використання таких методів:

- ❖ рейтинговий спосіб;
- ❖ індексний (коефіцієнтний) спосіб;
- ❖ математично-статистичні методи;
- ❖ регресійна методика;
- ❖ номерна система;
- ❖ стрес-тестування;
- ❖ макро- та мікропруденційний аналіз.

Рейтинги – певні комплексні характеристики банків як однорідних елементів банківської системи, які розраховуються на основі вибраних показників і відповідно до прийнятої методики, відображаючи місце кожного з банків щодо інших елементів цієї системи. Вони комплексно характеризують діяльність банків та проводяться по активних і пасивних операціях.

Фінансовий скоринг банків - система оцінки фінансової надійності банку шляхом переведення у бали (*scores*) попередньо обчислених фінансових показників. Результат фінансового скорингу банків від YouControl - композитний індекс Bank_FinScore.

YouControl – аналітична система на основі відкритих даних, що з понад 60 джерел формує повне досвід на кожен компанію України, відстежує зміни та візуалізує зв'язки. Унікальна технологія YouControl дозволяє отримати актуальну (на час запиту) інформацію про компанію, ФОП або фізичну особу.

Опубліковані дані про ТОП-40 банків, які разом контролюють 97,5% активів банківської системи. Відповідно до методології, індекс базується на 25 індикаторах, серед яких:

- 12 нормативів НБУ;
- 12 традиційних розрахункових показників надійності;
- тип основних бенефіціарів.

Bank_FinScore - скоринговий індекс фінансової надійності банку, розрахований аналітичним відділом YouControl, що базується на 25 індикаторах, серед яких нормативи НБУ та фінансові коефіцієнти, котрі комплексно відображають стан ліквідності, достатності капіталу, рентабельності, кредитних, інвестиційних та валютних ризиків банку. Оскільки індекс використовується насамперед для порівняння з конкурентами на ринку України, він не чутливий до загальносистемних змін. Індекс відображає фінансовий стан банку відносно інших у секторі.

Стрес-тестування - прогнозування ризиків, виникнення яких можливе у процесі функціонування банку. Під час проведення стрес-тестування оцінюються як кількісні, так і якісні компоненти.

Мікропруденційний аналіз - захист інтересів вкладників і кредиторів банків. Основна ціль – це запобігання виникнення проблем в окремих фінансових установах. Проводиться аналіз внутрішніх ризиків окремих банків.

Макропруденційний аналіз – передбачає мінімізацією витрат, які пов'язані з фінансовою нестабільністю. Мета – підтримання фінансової

стабільності в глобальних масштабах. Оцінюються зовнішні ризики та проводиться моніторинг системних ризиків фінансового сектору.

Доходи банку - це загальна сума грошових коштів, що надходять до банку в результаті здійснення активних операцій та надання інших банківських послуг.

Витрати банку - це загальна сума грошових коштів, що витрачаються банком у процесі здійснення діяльності щодо залучення коштів та інших видів діяльності.

Рентабельність – відносний показник економічної ефективності, який показує рівень ефективності використання ресурсів і капіталу комерційного банку.

Основними показниками, що характеризують рентабельність комерційного банку є рентабельність активів (ROA) та рентабельність власного капіталу (ROE).

ROA – фінансовий коефіцієнт, що характеризує ефективність використання всіх активів комерційного банку для генерації його прибутку.

Фінансова безпека банку передбачає такий стан банківської системи в цілому, зокрема окремого банку, який характеризується здатністю протистояти можливим зовнішнім та внутрішнім загрозам банківської діяльності для забезпечення нормального функціонування та розвитку в умовах дестабілізуючого впливу оточуючого середовища та захищеності фінансових інтересів зацікавлених сторін.

Методи та інструменти усунення загроз фінансової безпеки банків можна поділити:

➤ ***внутрішні*** - банк, як і будь-який інший господарюючий суб'єкт, має економічну самостійність і може самостійно вживати певних заходів, спрямованих на досягнення фінансової безпеки. До основних внутрішніх методів забезпечення фінансової безпеки банку належать:

- фінансове планування;
- фінансовий аналіз;
- фінансове регулювання;
- фінансовий контроль.

➤ ***зовнішні*** - діяльність банку підлягає втручанню з боку держави, яка має інструменти впливу на діяльність банківських установ. Основними зовнішніми методами забезпечення фінансової безпеки банку є:

- банківське регулювання;
- банківський нагляд;
- банківський контроль.

Основним внутрішнім методом забезпечення фінансової безпеки банку є управління фінансами – фінансовий менеджмент.

Питання для самоконтролю знань:

1. У чому полягає зміст фінансової стійкості банку?
2. Що таке ліквідність та платоспроможність банку? Яка між ними різниця?

3. Від яких факторів залежить фінансова стабільність комерційних банків?
4. Охарактеризуйте принципи забезпечення фінансової стійкості банку.
5. Визначте основні види доходів і витрат комерційних банків.
6. Назвіть основні показники прибутковості банку.
7. Охарактеризуйте оцінювання фінансової стійкості банків за системою CAMELSO.
8. Дайте характеристику обов'язковим економічним нормативам банківської діяльності.
9. Які є основні загрози фінансовій безпеці банків?
10. Охарактеризуйте основні методи усунення загроз фінансовій безпеці банків.

Рекомендована література:

Базова: [1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8]

Допоміжна: [1, 2, 16, 24, 26, 30, 32]

Інформаційні ресурси: [1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12]

ТЕМИ СЕМІНАРСЬКИХ І ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

ТЕМА 1. ВИНИКНЕННЯ ТА РОЗВИТОК БАНКІВСЬКИХ СИСТЕМ

1. Зародження і розвиток банківництва
2. Етапи розвитку банківської справи та їх характеристика
3. Сутність поняття банківська система та її типи.
4. Функції банківської системи.
5. Фактори впливу на банківську систему.
6. Етапи розвитку банківської системи України.

ТЕМА 2. ЦЕНТРАЛЬНІ БАНКИ ЯК СКЛАДОВА БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ КРАЇНИ

1. Причини і шляхи створення центральних емісійних банків.
2. Статус, форми функціонування центральних банків світу.
3. Основні напрями діяльності, функції центральних банків.
4. Операції центральних банків.
5. Створення та етапи розвитку Національного банку України.
6. Основні принципи організації та функціонування системи НБУ.
7. Взаємовідносини НБУ з органами державної влади.
8. Органи управління і структура НБУ.

ТЕМА 3. ОРГАНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ

1. Сутність та функції комерційного банку.
2. Створення комерційних банків в Україні (форми, вимоги щодо статутного капіталу).
3. Державна реєстрація банків в Україні (вимоги, документи для державної реєстрації, порядок розгляду, підстави відмови).
4. Порядок відкриття філій, представництв та відділень комерційних банків.
5. Структура та характеристика складових банківської системи України.
6. Мета та завдання ліцензування банківської діяльності.
7. Види операцій, які підлягають ліцензуванню.
8. Порядок ліцензування банківських операцій.
9. Особливості ліцензування окремих операцій комерційних банків.

ТЕМА 4. СТАБІЛЬНІСТЬ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ

1. Ризик і причини його виникнення.
2. Банківські ризики за класифікацією НБУ.
3. Фактори впливу на фінансову стабільність банків.
4. Ризик – менеджмент у банку.
5. Антикризове управління банківською системою.
6. Види антикризового управління.

ТЕМА 5. БАНКІВСЬКА СИСТЕМА В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

1. Сутність глобалізації.
2. Глобалізація у банківській сфері.
3. Банківські об'єднання.
4. Міжнародний банківський бізнес.
5. Офшорні зони. Офшорні банківські зони.
6. Місце іноземного капіталу у банківській сфері.
7. Банківський сектор і міжнародні фінансові організації – напрями взаємодії.

ТЕМА 6. ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ

1. Сутність та неохільність банк
2. Сутність та необхідність банківського регулювання та нагляду.
3. Форми банківського нагляду: вступний, попередній, поточний
4. Нормативно-правове забезпечення регулювання та нагляду банківської діяльності в Україні.
5. Структура банківського нагляду НБУ.
6. Фінансовий моніторинг: сутність і значення.
7. Базельський комітет з питань банківського нагляду.
8. Банківське регулювання на наднаціональному рівні.
9. Соціальна відповідальність банківського сектора.

ТЕМА 7. ФОРМУВАННЯ РЕСУРСІВ БАНКУ

1. Сутність банківських ресурсів та їх класифікація.
2. Суть, склад і структуру власного капіталу комерційного банку.
3. Функції власного капіталу банку.
4. Значення залученого капіталу комерційного банку. Структура залученого банківського капіталу.
5. Депозитна діяльність банків. Види депозитів і вкладів комерційних банків. особливості їх залучення.
6. Методи нарахування процентів за банківськими депозитними вкладками.
7. Сутність та різновиди сертифікатів банку.
8. Мета та механізм залучення ресурсів на міжбанківському ринку.
9. Охарактеризуйте механізм рефінансування банків.
10. Мета і основні принципи управління ресурсами комерційного банку.

ТЕМА 8. ОРГАНІЗАЦІЯ ГРОШОВОГО ОБОРОТУ У БАНКАХ

1. Принципи здійснення розрахунково-касових операцій в комерційних банках.
2. Сутність банківського обслуговування готівкового обороту.
3. Технологія ведення рахунків клієнтів в банках.
4. Форми і способи безготівкових розрахунків. Платіжні інструменти.

5. Характеристика акредитивної форми розрахунку. Види та схема розрахунків акредитивами.

6. Суть міжбанківських розрахунків.

7. Кореспондентські відносини банків.

8. Призначення та структура СЕП.

9. Міжнародні платіжні системи. Їх діяльність в Україні.

10. Розрахунки з використанням платіжних карток.

ТЕМА 9. КРЕДИТНА ДІЯЛЬНІСТЬ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ

1. Класифікація і економічна характеристика банківських кредитів.

2. Принципи і умови банківського кредитування.

3. Кредитна політика банку і основи організації кредитної роботи в банку.

4. Методи розрахунку ціни за кредитом.

5. Етапи організації кредитного процесу.

6. Оцінка кредитоспроможності позичальника.

7. Форми забезпечення банківського кредиту.

8. Способи захисту від кредитного ризику.

9. Формування і використання резерву для відшкодування можливих втрат за позичками комерційних банків.

10. Особливості надання та погашення окремих видів позик

ТЕМА 10. ОПЕРАЦІЇ БАНКІВ В ІНОЗЕМНІЙ ВАЛЮТІ

1. Організація кореспондентських відносин з іноземними банками.

2. Валютні рахунки, їх види та порядок обслуговування.

3. Неторговельні валютні операції комерційних банків.

4. Валютні операції банків з обслуговування торговельного обороту клієнтів.

5. Конверсійні операції банку на міжбанківському валютному ринку.

6. Операції банків із залучення і розміщення коштів в іноземній валюті.

7. Валютна позиція комерційного банку.

ТЕМА 11. ДІЯЛЬНІСТЬ БАНКІВ НА РИНКУ ЦІННИХ ПАПЕРІВ

1. Загальна характеристика діяльності банків як суб'єктів ринку цінних паперів.

2. Вимоги до ліцензування операцій банків з цінними паперами.

3. Емісійні операції комерційних банків.

4. Види і характеристика боргових зобов'язань, що емітують банки.

5. Інвестиційні операції банків з цінними паперами, їх загальна характеристика.

6. Класифікація портфельів цінних паперів банку (торговий, на продаж, до погашення, інвестиційний портфель тощо).

7. Заставні операції банків з цінними паперами.

8. Види вексельних операцій банків, їх загальна характеристика.
9. Комісійно-посередницькі операції з вексями. Інкасування і доміциляція векселів.
10. Емісія банківських векселів та їх використання.
11. Формування резервів під активні операції банків із цінними паперами.
12. Професійна діяльність банків на ринку цінних паперів. Реєстраторські, депозитарні та облікові операції банків.

ТЕМА 12. НЕТРАДИЦІЙНІ БАНКІВСЬКІ ОПЕРАЦІЇ ТА ПОСЛУГИ

1. Види та загальна характеристика нетрадиційним банківським операціям.
2. Механізм банківської лізингової операції.
3. Банківські гарантії та поручительства.
4. Факторингові та форфейтингові операції банків.
5. Трастові та довірчі послуги.

ТЕМА 13. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ БАНКІВ

1. Форми бухгалтерської та фінансової звітності банку.
2. Доходи банку, їх структура та джерела формування.
3. Структура витрат банку.
4. Прибутковість комерційного банку та методи її оцінки.
5. Ліквідність та платоспроможність банку і чинники, що на них впливають.
6. Оцінка ефективності фінансової діяльності банку.

СИТУАЦІЙНІ ЗАВДАННЯ, ЗАДАЧІ, ВПРАВИ ТА ТЕСТИ ЗА КОЖНОЮ ТЕМОЮ, ЯКІ РОЗГЛЯДАЮТЬСЯ НА СЕМІНАРСЬКИХ (ПРАКТИЧНИХ) ЗАНЯТТЯХ

Загальні рекомендації

Вирішення ситуаційних завдань є сполучною ланкою між лекційними заняттями та самостійною роботою і мають на меті поглиблене засвоєння теоретичних понять і термінів з дисципліни та набуття практичних навиків з виконання розрахунків.

В процесі вирішення ситуаційних завдань з'ясовується ступінь засвоєння понятійно-термінологічного апарату та основних положень предмету, вміння розкривати конкретну тему, аналізувати і узагальнювати ключові питання курсу, розв'язувати конкретні ситуаційні завдання.

Одним з важливих завдань проведення практичних занять є отримання здобувачами навиків публічних виступів і дискусій, а також аналітичного та обґрунтованого підходу до розв'язання складних питань та відпрацювання можливих рішень у майбутній професійній діяльності.

Вирішення ситуаційних завдань - це форма аудиторної роботи, яка передбачає:

- розгляд і обговорення теоретичного матеріалу за переліком контрольних питань за відповідними темами лекційних занять;
- розгляд і обговорення теоретичного матеріалу за переліком питань для самостійного опрацювання за відповідними темами занять;
- проведення семінарів з публічними виступами та доповідями по рефератах, підготовлених здобувачами самостійно за рекомендованою тематикою;
- розв'язання тестів відповідно до тематики практичного завдання;
- розв'язання задач обчислювального характеру;
- розв'язання кейсів.

Цей вид роботи присвячується розкриттю сутності об'єкта дослідження, характеристикі основ організації управління ним. Він виконується переважно на основі критичної оцінки й аналізу досліджуваної проблеми, а також з урахуванням положень законодавства.

Викладаючи текст, здобувач має проявити вміння систематизувати першоджерела, проводити порівняння, узагальнення, логічно викладати результати своїх досліджень.

Аналіз якісних, кількісних та відносних показників банківської системи передбачає виконання таких завдань: визначити нарахування з використанням різних банківських практик; визначити відсоткову або облікову ставку (просту, складну); розрахувати суму депозиту (кредиту); виконувати розрахунки, пов'язані з обліком цінних паперів. Тенденції розвитку банківської системи (операцій банків) мають бути проаналізовані за допомогою розрахованих здобувачами показників динаміки.

Якісна оцінка тенденцій, явищ, процесів передбачає обґрунтування

того, чи є вони позитивними або негативними, як вони можуть позначатися на функціонуванні банківської системи України. Проведений аналіз має охоплювати не менше 5 останніх років і проводиться у розрізі усього досліджуваного періоду.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1

ТЕМА 1. ВИНИКНЕННЯ ТА РОЗВИТОК БАНКІВСЬКИХ СИСТЕМ

Завдання 1. Розгляд і обговорення теоретичного матеріалу за переліком питань для самостійного опрацювання за відповідними темами. Обговорення має дослідницький характер та будується на базі теоретичних знань з теми та опрацюванні актуальних нормативних, статистичних та аналітичних документів, матеріалах спеціалізованих періодичних видань.

1. Еволюція банківської діяльності.
2. Види банківських систем, їх відмінності та особливості функціонування сучасних банківських систем розвинутих країн.
3. Моделі банківських систем у країнах з розвинутою ринковою економікою: англійська, американська, німецька та японська, їх основні ознаки. Історичні та економічні чинники формування моделей.
4. Принципи побудови комерційних банків.
5. Фактори впливу на банківську систему.
6. Нормативно-правова база функціонування банківської системи України.
7. Становлення групи Світового банку.
8. Формування ресурсів групи Світового банку і його організаційна структура.
9. Співробітництво Світового банку і України.

Завдання 2. Публічні виступи та доповіді, підготовлені здобувачами за запропонованими темами:

1. Місце церкви в еволюції банківництва.
2. Тамплієри та банківська справа: аналіз основних засад діяльності у фінансово-банківській сфері.
3. Вплив масонів на фінансово- банківську систему світу: історія та сьогодення.
4. Ісламський банкінг: як оминати процент.
5. Інноваційні банківські послуги та нетрадиційні банки світу: аналіз та характеристика.
6. Ведення банківництва в Київській Русі: основні операції та правова регламентація
7. Найвизначніші банкрутства банків в світі: причини та наслідки для економіки.

8. Приватні банківські доми: створення, розвиток та основні операції.
9. Історія виникнення та розвиток фінансових пірамід.

Здобувачі обирають тему за бажанням із запропонованих, висвітлюють власне бачення за обраною темою, готують доповідь (5-7хв.) та презентацію (10-20 слайдів).

Вимоги до доповіді: редактор MS Word; аркуш формату – А4, поля – 2 см з усіх боків, шрифт – Times New Roman, кегль – 14, міжрядковий інтервал – 1,0, абзацний відступ – 1,25 см. Обов'язковим є наявність посилань на використані літературні джерела. Оформлення використаних літературних джерел за ДСТУ 8302:2015.

Завдання 3. Розробити понятійний словник до наступних термінів: амфіктіони, трапецити (трапезити), аргираймоси, довейстаї, аргентарії, мензарії, нумулярії, міняйли, колектарії, жирооборот, жиробанк, державні банки, спеціалізовані банки

ТЕМА 2. ЦЕНТРАЛЬНІ БАНКИ ЯК СКЛАДОВА БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ КРАЇНИ

Завдання 1. Розгляд і обговорення теоретичного матеріалу за переліком питань для самостійного опрацювання за відповідними темами. Обговорення має дослідницький характер та будується на базі теоретичних знань з теми та опрацюванні актуальних нормативних, статистичних та аналітичних документів, матеріалах спеціалізованих періодичних видань.

1. Причини і шляхи створення центральних емісійних банків.
2. Статус, форми функціонування центральних банків світу.
3. Європейська система центральних банків.
4. Перспективи розвитку центральних банків.
5. Створення та етапи розвитку НБУ.
6. Основні принципи організації та функціонування системи НБУ.
7. Взаємовідносини НБУ з органами державної влади.
8. Органи управління і структура НБУ.

Завдання 2. Публічні виступи та доповіді, підготовлені здобувачами самостійно за темою: «**Становлення та розвиток центрального банку однієї із зарубіжних країн**».

Здобувачі обирають країну для дослідження самостійно, висвітлюють власне бачення за запропонованою темою доповіді, обґрунтовують свою доповідь статистичними показниками останніх 5-10 років та готують презентацію на 15-20 слайдів.

ТЕМА 3. ОРГАНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ

Завдання 1. Розгляд і обговорення теоретичного матеріалу за переліком питань для самостійного опрацювання за відповідними темами. Обговорення має дослідницький характер та будується на базі теоретичних знань з теми та опрацюванні актуальних нормативних, статистичних та аналітичних документів, матеріалах спеціалізованих періодичних видань.

1. Види банків, їх операції та функції.
2. Порядок та умови створення комерційних банків в Україні.
3. Особливості здійснення державної реєстрації банків.
4. Документи, які подаються для державної реєстрації.
5. Порядок відкриття філій, представництв та відділень комерційних банків. Визначення філії, представництва та відділення банку.
6. Особливості створення банку з іноземним капіталом.
7. Причини утворення і тенденції розвитку об'єднань банків в Україні.
8. Асоціації банків і саморегулювні організації на ринку банківських послуг.
9. Порядок ліцензування банківських операцій. Документи, які подає банк для отримання банківської ліцензії.
10. Види банківських операцій.
11. Пасивні операції банку, їх загальна характеристика.
12. Активні операції банку, їх зміст і характеристика.
13. Основні види банківських послуг.
14. Операції банку з обслуговування власної господарчої діяльності.

Завдання 2. Практичні завдання:.

Завдання 2.1. Надати схематичне зображення організаційної структури комерційного банку.

Завдання 2.2. До територіального управління НБУ для реєстрації комерційного банку надійшли такі документи: заявка про реєстрацію банку; установчий договір; протокол установчих зборів; бізнес – план; копія звіту про результати підписки на акції; договір про оренду приміщення терміном на два роки; копії платіжних документів про сплату внесків до статутного капіталу.

Визначте:

1. достатність документів для реєстрації комерційного банку;
2. яке рішення прийме територіальне управління НБУ після розгляду пакета документів.

Завдання 2.3. До територіального управління НБУ надійшов повний пакет документів для реєстрації комерційного банку. Копії платіжних документів про сплату внесків до статутного фонду свідчать, що платежі здійснені в сумі 2 млн. євро.

Вкажіть: яке рішення може бути прийняте управлінням НБУ; в яких випадках НБУ може відмовити в державній реєстрації банку.

Завдання 2.4. До НБУ звернувся комерційний банк з клопотанням про видачу письмового дозволу на здійснення операцій з валютними цінностями. Підрозділ, який виконуватиме ці операції, буде створений відразу ж після отримання письмового дозволу.

Вкажіть: чи буде виданий письмовий дозвіл комерційному банку; назвіть умови отримання письмового дозволу.

Завдання 2.5. До НБУ надійшло від комерційного банку клопотання про видачу банківської ліцензії. Згідно з поданими документами встановлено, що банк незабезпечений достатньою мірою комп'ютерною технікою.

Вкажіть: яке рішення буде прийняте НБУ щодо надання банківської ліцензії; дотримання яких умов надає банку право отримати банківську ліцензію.

ТЕМА 4. СТАБІЛЬНІСТЬ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ

Завдання 1. Розгляд і обговорення теоретичного матеріалу за переліком питань для самостійного опрацювання за відповідними темами. Обговорення має дослідницький характер та будується на базі теоретичних знань з теми та опрацюванні актуальних нормативних, статистичних та аналітичних документів, матеріалах спеціалізованих періодичних видань.

1. Фактори, що впливають на стабільність банківської діяльності.
2. Основні умови стабільної роботи банків
3. Роль регуляторів у забезпеченні стабільності банківської системи.
4. Наглядові інструменти, що використовуються регуляторами.
5. Механізми державної підтримки банківської системи (наприклад, програми страхування вкладів).
6. Вплив зовнішніх факторів на стабільність банківської діяльності.
7. Заходи щодо підвищення стійкості банківської системи.

Завдання 2. Вирішення кейсових завдань:

Завдання 2.1. Національний банк України встановив, що керівництво банку «Київ» досвідчене та компетентне; всі основні показники фінансової діяльності банку відповідають нормативним вимогам, а деякі перевищують їх; повне розуміння керівництвом банку ризиків, пов'язаних з діяльністю банку, економічного середовища та відповідне реагування на зміни в ньому; наявність належного внутрішнього аудиту та належне здійснення ним своїх функцій. Спостерігається виважений підхід до планування, розроблення внутрішніх положень, процедур і засобів контролю, а також активний контроль за їх виконанням; відсутність ознак кредитування інсайдерів на більш сприятливих умовах; належний рівень співробітництво з правлінням (радою директорів) банку. Організаційна структура банку є досконалою (оптимальною), наявність постійно діючої програми підготовки кадрів;

відповідальне ставлення правління (ради директорів) і спостережної ради банку до зауважень і рекомендацій НБУ. Відсутні зауваження щодо виконання банком вимог законодавства з питань запобігання легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, а також щодо встановлених у банку правил проведення внутрішнього фінансового моніторингу та програм його здійснення.

Необхідно визначити рейтингову оцінку менеджменту банку за рейтинговою системою CAMELS.

Завдання 2.2. Національний банк України встановив, що керівництво банку «Харків» добре розуміє баланс банку, знає свою клієнтуру та економічну ситуацію. Обсяг ліквідних активів достатній для задоволення щоденного попиту на кредити та непередбачені зміни в ньому, а також для виконання зобов'язання банку в разі як очікуваних, так і непередбачених змін в обсязі депозитів (вкладів). У банку мінімально залучають міжбанківські кредити для забезпечення потреб у ліквідності; запроваджений, обґрунтований та детальний процес планування, контролю і моніторингу ліквідності. Працівники банку мають достатню кваліфікацію і досвід для підтримки певних пропорцій (відповідностей) між строками отримання коштів і погашення (наприклад, строки повернення кредитів співпадають з відповідними строками платіжного погашення платежів за депозитами з відповідними строками погашення, що підтверджуються даними балансу). Депозитна база банку адекватно диверсифікована як щодо строків погашення, так і щодо діапазону контрагентів, тобто він має коротко-, середньо-, довгострокові депозити від фізичних осіб, приватних підприємців, підприємств, банків тощо. Виконуються вимоги щодо ліквідності банку.

Необхідно визначити рейтингову оцінку ліквідності банку за рейтинговою системою CAMELS.

ТЕМА 5. БАНКІВСЬКА СИСТЕМА В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Завдання 1. Розгляд і обговорення теоретичного матеріалу за переліком питань для самостійного опрацювання за відповідними темами. Обговорення має дослідницький характер та будується на базі теоретичних знань з теми та опрацюванні актуальних нормативних, статистичних та аналітичних документів, матеріалах спеціалізованих періодичних видань.

1. Особливості функціонування банківського сектора країн світу в умовах глобалізації.

2. Особливості та тенденції розвитку української банківської системи в умовах глобалізації.

3. Виклики та можливості розвитку банківської системи в умовах глобалізації.

4. Державна політика щодо розвитку банківської системи в умовах глобалізації.

5. Вплив глобалізації на банківську систему: позитивні та негативні наслідки.

Завдання 2. Публічні виступи та доповіді, підготовлені здобувачами самостійно за темами:

1. Офшоризація економіки: сутність та значення, вплив на банківський сектор».

2. Офшорні банківські зони

Здобувачі обирають одну із тем для дослідження самостійно, висвітлюють власне бачення за запропонованою темою доповіді, обґрунтовують свою доповідь статистичними показниками останніх 5-10 років та готують презентацію на 15-20 слайдів.

ТЕМА 6. ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ

Завдання 1. Розгляд і обговорення теоретичного матеріалу за переліком питань для самостійного опрацювання за відповідними темами. Обговорення має дослідницький характер та будується на базі теоретичних знань з теми та опрацюванні актуальних нормативних, статистичних та аналітичних документів, матеріалах спеціалізованих періодичних видань.

1. Економічна сутність та необхідність регулювання банківської діяльності.

2. Інституціональна побудова системи регулювання діяльності банків.

3. Базельський комітет з питань банківського нагляду як координатор роботи з банківського нагляду та основні принципи ефективного банківського нагляду.

4. Історія створення Базельського комітету.

5. Директиви Базельського комітету.

6. Співпраця з міжнародними організаціями в сфері банківського нагляду.

7. Світовий досвід побудови служб банківського нагляду.

8. Розроблення стратегії банківського нагляду з урахуванням міжнародних стандартів.

Завдання 2. Публічні виступи та доповіді, підготовлені здобувачами за запропонованими темами:

1. Базельський комітет з питань регулювання діяльності банків: функції, завдання та роль у діяльності національних органів банківського нагляду.

2. Регулювання Національним банком України ризиків у діяльності банків.

3. Система страхування депозитів у зарубіжних країнах.

4. Фонд гарантування вкладів фізичних осіб в Україні: інституційні основи діяльності, функції, завдання та повноваження.

5. Зарубіжний досвід управління кредитними ризиками банків

Здобувачі обирають тему за бажанням із запропонованих, висвітлюють власне бачення за обраною темою, готують доповідь (5-7хв.) та презентацію (10-20 слайдів).

Вимоги до доповіді: редактор MS Word; аркуш формату – А4, поля – 2 см з усіх боків, шрифт – Times New Roman, кегль – 14, міжрядковий інтервал – 1,0, абзацний відступ – 1,25 см. Обов'язковим є наявність посилань на використані літературні джерела. Оформлення використаних літературних джерел за ДСТУ 8302:2015.

Завдання 3. Скласти перелік нормативних документів щодо організації банківського нагляду за такою формою:

Нормативний документ	Номер	Ким і коли затверджений	Розділи	Короткий зміст основних положень
1	2	3	4	5

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2

ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ БАНКАМИ ОПЕРАЦІЙ ТА НАДАННЯ ПОСЛУГ

ТЕМА 7. ФОРМУВАННЯ РЕСУРСІВ БАНКУ

Завдання 1. Розгляд і обговорення теоретичного матеріалу за переліком питань для самостійного опрацювання за відповідними темами. Обговорення має дослідницький характер та будується на базі теоретичних знань з теми та опрацюванні актуальних нормативних, статистичних та аналітичних документів, матеріалах спеціалізованих періодичних видань.

1. Проблеми капіталізації вітчизняних банків.
2. Депозити як головне джерело банківських ресурсів.
3. Строкові, ощадні, депозити до запитання, їх види та економічна характеристика.
4. Методи нарахування відсотків за депозитами.
5. Депозитна політика комерційного банку.
6. Особливості залучення ресурсів на міжбанківському ринку.

Завдання 2. Розв'язання задач.

Завдання 2.1. Під час відкриття депозитного рахунку фізичною особою 14 березня 20XX р. було покладено в банк 15000 грн.; 10 квітня було

довнесено 1500 грн. Депозитний вклад – строковий, на термін 5 місяці з виплатою відсотків наприкінці терміну за ставкою 15 % річних.

Визначте загальну суму, яку одержить вкладник при закритті рахунку.

Як зміниться ця сума, якщо фізична особа закриває рахунок 30 квітня, а у договорі при достроковому закритті рахунку передбачено зменшення депозитної ставки удвічі?

Укажіть можливі причини закриття рахунку та розкрийте зміст цієї процедури.

Завдання 2.2. Ставка відсотків у банку на термінові вклади, яка на початку року склала 15 % річних, через півроку була скорочена до 12 %, а через 3 місяці – до 10 % річних. Визначте суму відсотків, яка була нарахована за рік на вклад в розмірі 20 тис. грн.

Завдання 2.3. Вкладник, який вирішив внести на депозит 1862 грн., хоче накопичити через 1 рік не менше 2000 грн. Визначте просту ставку відсотків на сонові якої він може вибрати необхідний банк.

ТЕМА 8. ОРГАНІЗАЦІЯ ГРОШОВОГО ОБОРОТУ У БАНКАХ

Завдання 1. Розгляд і обговорення теоретичного матеріалу за переліком питань для самостійного опрацювання за відповідними темами. Обговорення має дослідницький характер та будується на базі теоретичних знань з теми та опрацюванні актуальних нормативних, статистичних та аналітичних документів, матеріалах спеціалізованих періодичних видань.

1. Основи організації грошових розрахунків у економіці країни.
2. Операції з розрахунково- касового обслуговування суб'єктів господарювання.
3. Ведення рахунків клієнтів. Види рахунків, порядок їх відкриття та обслуговування.
4. Особливості ведення бюджетних рахунків.
5. Вексель як форма міжгосподарських розрахунків.
6. Міжбанківські розрахунки.
7. Кореспондентські відносини між банками. Види і порядок функціонування кореспондентських рахунків.
8. Система електронних платежів України (СЕП).
9. Розрахунки з використанням платіжних карток. Види та загальна характеристика платіжних систем, що діють в Україні.
10. Контроль за дотриманням касової дисципліни клієнтів.

Завдання 2. Публічні виступи та доповіді, підготовлені здобувачами за запропонованими темами:

1. Порядок визначення платіжності банкнот та монет.
2. Особливості транспортування грошової виручки через службу інкасації банку.

3. Характеристика платіжних систем, що використовуються в Україні для забезпечення проведення розрахунків на її території та за її межами.
4. Проблеми емісії банкнот в Україні та шляхи їх вирішення.
5. Особливості емісії банкнот у зарубіжних країнах.
6. Історія виникнення та запровадження пластикових карток.
7. Технології міжбанківських розрахунків на міжнародному рівні.
8. Платіжні картки і особливості їх впровадження в Україні.
9. Міжнародні платіжні системи та їх діяльність в Україні.

Здобувачі обирають тему за бажанням із запропонованих, висвітлюють власне бачення за обраною темою, готують доповідь (5-7хв.) та презентацію (10-20 слайдів).

Вимоги до доповіді: редактор MS Word; аркуш формату – А4, поля – 2 см з усіх боків, шрифт – Times New Roman, кегль – 14, міжрядковий інтервал – 1,0, абзацний відступ – 1,25 см. Обов'язковим є наявність посилань на використані літературні джерела. Оформлення використаних літературних джерел за ДСТУ 8302:2015.

ТЕМА 9. КРЕДИТНА ДІЯЛЬНІСТЬ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ

Завдання 1. Розгляд і обговорення теоретичного матеріалу за переліком питань для самостійного опрацювання за відповідними темами. Обговорення має дослідницький характер та будується на базі теоретичних знань з теми та опрацюванні актуальних нормативних, статистичних та аналітичних документів, матеріалах спеціалізованих періодичних видань.

1. Кредитна політика банку і основи організації кредитної роботи в банку.
2. Позичкові рахунки та режими їх використання.
3. Види банківських кредитів та їх економічна характеристика.
4. Особливості надання споживчих і іпотечних кредитів.
5. Кредитні лінії.
6. Методи розрахунку ціни за кредитом.
7. Ризики при кредитуванні та способи їх мінімізації.
8. Рейтингова оцінка класу позичальника.

Завдання 2 Розв'язання задач.

Приклади розв'язання задач:

Задача 1

Кредит в розмірі 1 млн. грн. було видано 2 березня з погашенням 11 грудня під 18% річних. Рік високосний. Визначити суму погашення кредиту (величину нарощеної суми) для різних практик нарахування відсотків (англійська (точна), німецька (комерційна), французька (змішана)).

Розв'язання:

1) Знаходимо кількість днів у періоді нарахування для точної (англійської) практики нарахування:

$$а) d=(31-2)+30+31+30+31+31+30+31+30+11=284$$

$$б) d=346-62=284 - \text{ для порядкових номерів днів в році}$$

2) Нарощена сума для точної (англійської) практики нарахування відсотків

$$S = P (1 + i);$$

$$S=1000000*(1+284/366*0,18)= 1139672,13$$

3) Знаходимо кількість днів у періоді нарахування для комерційної (німецької) практики нарахування:

$$d=(31-2)+30*8+11=280$$

4) Нарощена сума для комерційної (німецької) практики нарахування відсотків

$$S=1000000*(1+280/360*0,18)= 1140000,00$$

5) Нарощена сума для змішаної (французької) практики нарахування відсотків

$$S=1000000*(1+284/360*0,18)= 1142000,00$$

Задача 2

Кредит видається на півроку під просту ставку позичкового відсотку 16% річних. Розрахувати суму, яку отримає позичальник і суму дисконту банку, якщо необхідно повернути 200 тис. грн.

Розв'язання:

1) Знаходимо суму отриману позичальником

$$P = \frac{S}{1 + ni};$$

$$P=200\ 000/(1+6/12*0,16)= 185185,19$$

2) Знаходимо суму дисконту банку

$$D=S-P=200000-185000= 41814,81$$

Задача 3

11 тис.грн. надано в борг під 20% річних строком на 4 роки. Розрахувати суму погашення боргу:

- 1) по простій ставці позичкового відсотку;
- 2) по складній ставці позичкового відсотку;
- 3) по складній ставці позичкового відсотку з нарахуванням по півріччям;

Розв'язання:

1) по простій ставці позичкового відсотку:

$$S = P (1 + ni) ;$$

$$S = 10000*(1+4*0,20)= 19500,00$$

2) по складній ставці позичкового відсотку:

$$S = P (1 + ic)n ;$$

$$S=10000*(1+0,19)^4= 23863,54$$

3) по складній ставці позичкового відсотку з нарахуванням по півріччям;

$$S=P(1 + j/m)mn$$

$$S=10000*(1+0,20/2) 2*4= 24782,28$$

Задачі для самостійного розв'язку

Задача 1

Яка ставка складних відсотків була використана, якщо первісна сума капіталу складала 7.2 тис. грн., нарощена сума — 12.5 тис. грн. Капітал був вкладений на 4 роки. Яку частину доходу не одержав би вкладник, якщо за інших однакових умов використовувалася б ставка простих відсотків?

Задача 2

Позичка в сумі 130 тис. грн. видана терміном на 4 роки при таких умовах: за перші два роки плата за кредит складає 16% річних за простою ставкою, а в кожному наступному півріччі позичковий відсоток зростає на 3%. Розрахувати нарощену суму боргу на кінець 4-го року.

Задача 3

10 тис. грн. надано в борг під 20% річних строком на 2 роки 6 місяців. Розрахувати суму погашення боргу по складній ставці позичкового відсотку з щоквартальним нарахуванням.

Задача 4

Кредит в розмірі 500 тис. грн.. було видано 5 квітня з погашенням 11 грудня під 18% річних. Рік високосний. Визначити суму погашення кредиту (величину нарощеної суми) для різних практик нарахування відсотків (англійська (точна), німецька (комерційна), французька (змішана))

ТЕМА 10. ОПЕРАЦІЇ БАНКІВ В ІНОЗЕМНІЙ ВАЛЮТІ

Завдання 1. Розгляд і обговорення теоретичного матеріалу за переліком питань для самостійного опрацювання за відповідними темами. Обговорення має дослідницький характер та будується на базі теоретичних знань з теми та опрацюванні актуальних нормативних, статистичних та аналітичних документів, матеріалах спеціалізованих періодичних видань.

1. Операції банків на валютному ринку та їх характеристика.
2. Валютні угоди з негайною поставкою: особливості, розрахунки та умови застосування операцій типу “spot” та їх різновидів.
3. Форвардні валютні угоди: сутність, методика обчислення курсу “форвард”, основні параметри, розрахунки та умови застосування.
4. Ф'ючерсні валютні угоди: сутність, розрахунки та умови застосування.
5. Опціонні валютні угоди: види, розрахунки та умови застосування.
6. Сторони Bid і Offer і розмір маржі в котируванні процентних ставок.
7. Ставка LIBOR

8. Депозитна позиція і процентний арбітраж.
9. Валютні арбітражні операції.
10. Ринок євровалют.
11. Валютні ризики та методи їх зниження.
12. Міжнародні платіжні системи.

Завдання 2. Надати письмову відповідь на наступні питання:

1. Основні види міжнародних операцій банків.
2. Основні форми міжнародних операцій банків.
3. Посередницькі операції банків з іноземною валютою.

Вимоги до відповіді: обсяг – 3-5 сторінок, редактор MS Word; аркуш формату – А4, поля – 2 см з усіх боків, шрифт – Times New Roman, кегль – 14, міжрядковий інтервал – 1,0, абзацний відступ – 1,25 см. Обов'язковим є наявність посилань на використані літературні джерела. Оформлення використаних літературних джерел за ДСТУ 8302:2015.

Завдання 3. Розробити понятійний словник до наступних термінів: зовнішньоекономічний контракт; валюта ціни; валюта платежу; котирування валюти; пряме котирування; непряме котирування; крос-курс; банківський переказ; розрахунки по відкритому рахунку; інкасо ; документарне інкасо; торгівля валютою; котирування валюти; спот; форвард; своп; валютний опціон; арбітраж; валютна позиція банку; експозиція.

ТЕМА 11. ДІЯЛЬНІСТЬ БАНКІВ НА РИНКУ ЦІННИХ ПАПЕРІВ

Завдання 1. Розгляд і обговорення теоретичного матеріалу за переліком питань для самостійного опрацювання за відповідними темами. Обговорення має дослідницький характер та будується на базі теоретичних знань з теми та опрацюванні актуальних нормативних, статистичних та аналітичних документів, матеріалах спеціалізованих періодичних видань.

1. Загальна характеристика діяльності банків на ринку цінних паперів.
2. Вимоги до ліцензування операцій банків з цінними паперами.
3. Портфельні інвестиції банків.
4. Принципи формування портфеля цінних паперів.
5. Напрями проведення інвестиційного аналізу при формуванні портфеля цінних паперів.
6. Інвестиційні ризики та методи управління якістю інвестиційного портфеля.
7. Вексель та його економічна сутність. Види і характеристика векселів.
8. Інкасування та доміциляція векселів. Зберігання векселів за дорученням клієнтів.

Завдання 2. Вирішення кейсового завдань:

Розробка інвестиційної стратегії для банку:

Мета: Навчитися розробляти інвестиційну стратегію для банку з урахуванням його інвестиційних цілей та ризиків.

1. Розробити власну інвестиційну стратегію для банку (гіпотетичного чи реально існуючого)

2. Проаналізувати інвестиційну стратегію банку (на основі відкритих даних в мережі Інтернет)

Завдання:

➤ Ознайомитися з основними принципами розробки інвестиційної стратегії.

➤ Визначити інвестиційні цілі банку.

➤ Оцінити ризики, пов'язані з інвестуванням у різні типи цінних паперів.

➤ Розробити інвестиційний портфель банку, який відповідає його інвестиційним цілям та ризикам.

ТЕМА 12. НЕТРАДИЦІЙНІ БАНКІВСЬКІ ОПЕРАЦІЇ ТА ПОСЛУГИ

Завдання 1. Розгляд і обговорення теоретичного матеріалу за переліком питань для самостійного опрацювання за відповідними темами. Обговорення має дослідницький характер та будується на базі теоретичних знань з теми та опрацюванні актуальних нормативних, статистичних та аналітичних документів, матеріалах спеціалізованих періодичних видань.

1. Лізингові операції та організація банком їх виконання.

2. Процедура та умови укладання договору фінансового лізингу.

3. Банківські гарантії та поручительства і відмінності між ними. Види банківських гарантій.

4. Фінансовий інжиніринг.

5. Консультаційні та інформаційні послуги.

6. Співпраця банків з небанківськими фінансово – кредитними інститутами.

7. Сутність банкострахування

Завдання 2. Публічні виступи та доповіді, підготовлені здобувачами за запропонованими темами:

1. Операції банків із банківськими металами.

2. Форфейтинг.

3. Інформаційні послуги та їх характеристика.

4. Характеристика фінансового інжинірингу.

Здобувачі обирають тему за бажанням із запропонованих, висвітлюють власне бачення за обраною темою, готують доповідь (5-7хв.) та презентацію

(10-20 слайдів).

Вимоги до доповіді: редактор MS Word; аркуш формату – А4, поля – 2 см з усіх боків, шрифт – Times New Roman, кегль – 14, міжрядковий інтервал – 1,0, абзацний відступ – 1,25 см. Обов'язковим є наявність посилань на використані літературні джерела. Оформлення використаних літературних джерел за ДСТУ 8302:2015.

ТЕМА 13. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ БАНКІВ

Завдання 1. Розгляд і обговорення теоретичного матеріалу за переліком питань для самостійного опрацювання за відповідними темами. Обговорення має дослідницький характер та будується на базі теоретичних знань з теми та опрацюванні актуальних нормативних, статистичних та аналітичних документів, матеріалах спеціалізованих періодичних видань.

1. Фінансові звіти банку про прибутки та збитки.
2. Прибутковість комерційного банку та методи її оцінки.
3. Ліквідність та платоспроможність банку і чинники, що на них впливають.
4. Оцінка ефективності фінансової діяльності банку

Завдання 2. Тестові завдання

1. Комплекс заходів, за допомогою яких держава через центральний банк країни прагне забезпечити стабільне функціонування банків, — це:

- а) ліцензування банківської діяльності;
- б) регулювання банківської діяльності;
- в) реорганізація та заборона банківської діяльності;
- г) стимулювання діяльності банків.

2. Здатність банку своєчасно виконувати свої грошові зобов'язання за рахунок високоліквідних активів відображає норматив:

- а) швидкої ліквідності;
- б) миттєвої ліквідності;
- в) поточної ліквідності;
- г) касової ліквідності.

3. Фінансовий звіт, який відображає доходи і витрати банку, — це:

- а) Звіт про прибутки і збитки;
- б) Звіт про зміни у власному капіталі;
- в) Баланс;
- г) Звіт про фінансовий стан.

3. За рейтинговою системою банків CAMELSO найвищою оцінкою є:

- а) 10;
- б) 5;
- в) 4;
- г) 1.

5. Фінансовий звіт, який відображає активи, зобов'язання та власний капітал банку, називається:

- а) Звіт про прибутки і збитки;
- б) Звіт про рух грошових коштів;
- в) Звіт про фінансовий стан (Баланс);
- г) Примітки до фінансової звітності.

6. Обов'язковими до виконання є такі економічні нормативи банків:

- а) нормативи капіталу, ліквідності, інвестування, кредитного ризику;
- б) нормативи кредитування та залучення;
- в) нормативи достатності, ліквідності та стійкості;
- г) нормативи платоспроможності, стабільності та оборотності капіталу.

7. Система взаємопов'язаних узагальнених показників, що відображають фінансовий стан та результати діяльності банку за звітний період, — це:

- а) платоспроможність банку;
- б) економічні нормативи НБУ;
- в) фінансова звітність банку;
- г) бізнес-план банку.

8. Загальні резерви комерційних банків створюються за рахунок:

- а) власних коштів банку;
- б) депозитних коштів;
- в) кредитів від НБУ;
- г) залучених коштів.

9. Регулятивний капітал комерційного банку розраховується за такою формулою:

- а) основний капітал + додатковий капітал + субординований капітал;
- б) статутний капітал + додатковий капітал + суборинований капітал;
- в) основний капітал + додатковий капітал – кошти вкладені;
- г) основний капітал + додатковий капітал – субординований капітал.

10. Система гарантування банківських вкладів в Україні поширюється:

- а) на юридичних осіб;
- б) на юридичних осіб-нерезидентів;
- в) на фізичних осіб;
- г) на органи місцевого самоврядування.

МЕТОДИ НАВЧАННЯ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНКИ СТАНУ ВИКОНАННЯ ЗДОБУВАЧАМИ СЕМІНАРСЬКИХ (ПРАКТИЧНИХ) ЗАНЯТЬ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

За джерелами знань використовуються такі методи навчання: словесні – розповідь, пояснення, лекція, консультація; наочні – демонстрація, ілюстрація; практичні – практична робота, ситуаційні завдання.

За характером логіки пізнання використовуються такі методи: аналітичний, синтетичний, аналітико-синтетичний, індуктивний, дедуктивний.

За рівнем самостійної розумової діяльності використовуються методи: проблемний, частково-пошуковий, дослідницький.

За рівнем інноваційності використовуються такі методи навчання: ситуативний (кейс-метод), брейнстормінг (мозковий штурм).

Зокрема, при викладанні навчальної дисципліни для активізації навчального процесу на практичних заняттях передбачено застосування сучасних навчальних технологій, таких, як:

- метод мозкового штурму – в процесі узагальнення результатів аналізу;

- семінари-дискусії – передбачають обмін думками та поглядами здобувачів щодо даної теми, а також розвивають мислення, допомагають формувати погляди і переконання, виробляють уміння формулювати думки й висловлювати їх, вчать оцінювати пропозиції інших людей, критично підходити до власних поглядів.;

- ситуаційні завдання – виявлення ситуації на певний момент функціонування конкретної фінансово-економічної системи.

Оцінювання знань здобувачів з дисципліни «Податкова система» здійснюється за результатами поточного, модульного і підсумкового контролю.

Метою поточного оцінювання знань здобувачів є виявлення рівня отриманих ними знань, перевірки розуміння та засвоєння програмного матеріалу з дисципліни.

Завданнями поточного оцінювання знань здобувачів є:

- оцінка активності роботи здобувача протягом семестру з вивчення програмного матеріалу дисципліни, рівня набутих знань і вмінь;

- оцінка рівня виконання модульних завдань.

До основних методів поточного контролю відносяться: усне та письмове опитування, тестування, розв'язання навчальних завдань і розрахунково-аналітичних задач, виконання самостійних завдань, захист або презентація творчих робіт, модульних завдань.

Об'єктами поточного контролю є: активність роботи на практичних заняттях протягом семестру; результати виконання модульних завдань; підготовка та захист самостійних та творчих завдань.

Серед методів контролю виділяють: усну перевірку, перевірку письмово-розрахункових робіт і перевірку практичних робіт. Усна перевірка

організовується по-різному, в залежності від її мети та від змісту матеріалу, що перевіряється.

Усний контроль у вигляді індивідуального та фронтального опитування. Письмовий контроль у вигляді модульних контрольних робіт, самостійних письмових робіт, поточного тестування, підсумкового контролю з дисципліни.

Оцінювання навчальної роботи здобувачів вищої освіти за видами:

Вид контролю	Вид навчальної діяльності	Оцінювання
ПОТОЧНИЙ КОНТРОЛЬ	Робота на семінарських заняттях, у т.ч.:	
	доповідь із створенням презентації за умови її якісного та вчасного виконання (оцінка залежить від повноти розкриття теми, якості інформації, самостійності та креативності матеріалу, якості презентації і доповіді)	за кожне завдання 0-4 бали, якщо робота виконана не вчасно - знижується на 1 бал; якщо здобувач не доповідає по виконаній роботі – її оцінка знижується на 1 бал
	захист практичного завдання розрахункового характеру за умови його якісного та вчасного виконання (оцінка залежить від повноти розкриття завдання, якості інформації, самостійності та креативності матеріалу, якості розрахунків і доповіді)	
	усне опитування, участь у навчальній дискусії, розв'язок практичних завдань	
МОДУЛЬНИЙ КОНТРОЛЬ	Модульна контрольна робота 1 (розв'язання тестових завдань)	оцінка – 0–10 балів
	Модульна контрольна робота 2 (розв'язання тестових завдань)	оцінка – 0–10 балів
ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ	Розв'язання тестових завдань	оцінка – 0–30 балів

Оцінювання поточного і модульного контролю здобувачів відбувається за шкалою у діапазоні від 0 до 70 балів.

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти

Поточне тестування та самостійна робота															Залік	Сума
Змістовий модуль 1							Змістовий модуль 2									
T1	T2	T3	T4	T5	T6	МК Р	T7	T8	T9	T10	T11	T12	T12	МК Р	30	100
4	4	4	4	4	4	10	4	4	4	4	4	4	2	10		

По кожному семінарському заняттю робота оцінюється по 4-ох бальній шкалі за завдання, які виконується у вигляді:

- доповіді із створенням презентації за умови її якісного та вчасного виконання (оцінка залежить від повноти розкриття теми, якості інформації, самостійності та креативності матеріалу, якості презентації і доповіді);

- захисту практичного завдання розрахункового характеру за умови його якісного та вчасного виконання (оцінка залежить від повноти розкриття завдання, якості інформації, самостійності та креативності матеріалу, якості розрахунків і доповіді);

- усного опитування, участі у навчальній дискусії, розв'язку практичних завдань

Якщо робота виконана не вчасно - її оцінка знижується на 1 бал. Якщо здобувач не доповідає по виконаній роботі – її оцінка знижується на 1 бал.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ

1. Банківська система України, її склад і функції окремих ланок.
2. Функції і завдання Центрального банку країни.
3. Фактори, що впливають на організаційну структуру банківської системи.
4. Принципи, що повинні забезпечувати стійкість в діяльності банківської системи України.
5. Етапи розвитку банківської системи України.
6. Проблеми національної банківської системи на сучасному етапі.
7. Сутність та функції комерційного банку. Правова основа його діяльності.
8. Види комерційних банків та їх організаційна структура.
9. Порядок створення та організаційна структура комерційного банку.
10. Відмінності в діяльності філії, відділення та представництва комерційного банку.
11. Типова структура управління комерційного банку.
12. Основні вимоги до засновників комерційного банку.
13. Основні вимоги і порядок ліцензування діяльності комерційного банку.
14. Загальна характеристика активних і пасивних операцій комерційного банку.
15. Визначення банківських ресурсів та їх класифікація.
16. Суть, склад і структура власного капіталу комерційного банку.
17. Функції власного капіталу банку.
18. Значення залученого капіталу комерційного банку.
19. Структура залученого банківського капіталу.
20. Міжбанківський кредит, його роль у формуванні ресурсів комерційних банків.
21. Емісійні операції банків на ринку цінних паперів.
22. Види депозитів і вкладів комерційних банків. Особливості їх залучення.
23. Методи нарахування процентів за банківськими депозитними вкладками.
24. Страхування депозитів юридичних та фізичних осіб.
25. Сутність та різновиди сертифікатів банку.
26. Мета та механізм залучення ресурсів на міжбанківському ринку.
27. Охарактеризуйте механізм рефінансування банків.
28. Мета і основні принципи управління ресурсами комерційного банку.
29. Характеристика видів банківських послуг.
30. Визначення векселя. Види векселів.
31. Види вексельних операцій у банківських установах.
32. Сутність та призначення кредиту.

33. Економічна характеристика банківського кредиту.
34. Принципи і умови банківського кредитування.
35. Класифікація банківських кредитів.
36. Етапи кредитування.
37. Кредитний ризик і способи його мінімізації.
38. Проблемні кредити та специфіка роботи комерційного банку з ними.
39. Оцінка кредитоспроможності позичальника: сутність та призначення процедури, сучасні технології.
40. Форми забезпечення кредитів.
41. Класифікація кредитів за рівнем ризику.
42. Формування резервів на покриття можливих збитків від активних операцій.
43. Порядок видачі і способи погашення кредитів.
44. Зміст і значення кредитного договору.
45. Кредитна лінія як метод фінансування.
46. Види банківських операцій з цінними паперами.
47. Діяльність комерційного банку як емітента цінних паперів.
48. Сутність посередницьких операцій банків на фондовому ринку.
49. Правова основа здійснення комерційними банками України операцій з іноземною валютою.
50. Організація кореспондентських відносин з іноземними банками – як основа для проведення розрахунків в іноземній валюті.
51. Валютні рахунки, їх види та порядкообслуговування.
52. Види торгових та неторгових валютних операцій банків.
53. Форми міжнародних розрахунків. Їх особливості.
54. Сутність, класифікація та основи організації міжбанківських розрахунків.
55. Види, мета та особливості конверсійних операцій банків на валютному ринку.
56. Види, мета та особливості строковий операцій банків на валютному ринку.
57. Операції банків із залучення і розміщення коштів в іноземній валюті: сутність, технологія, значення.
58. Значення банківських валютних операцій для розвитку національної економіки.
59. Вплив економічної кризи на функціонування валютного ринка України.
60. Економічна сутність банківських інвестицій.
61. Цілі та стратегії інвестиційної діяльності комерційних банків.
62. Види та загальна характеристика нетрадиційних банківських операцій.
63. Механізм банківської лізингової операції.
64. Банківські гарантії та поручительства: сутність, цілі надання.
65. Факторингові операції банків: особливості, ціна, види.

66. Особливості трастових операцій комерційних банків.
67. Інвестиційні операції комерційних банків.
68. Форми та призначення звітності комерційного банку.
69. Призначення, статус та основи організації центральних банків.
70. Значення центрального банку у ринковій економіці.
71. Структура Національного банку України.
72. Функції центральних банків.
73. Класифікація інструментів грошово-кредитної політики.
74. Необхідність, цілі та завдання банківського регулювання.
75. Політика рефінансування комерційних банків.
76. Характеристика операцій РЕПО.
77. Обов'язковий банківський моніторинг.
78. Поточний контроль Національного банку за діяльністю комерційних банків.
79. Структура та джерела доходів комерційного банку.
80. Структура витрат комерційного банку.
81. Методи оцінки банківського прибутку.
82. Платоспроможність комерційного банку.
83. Показники, що характеризують платоспроможність комерційного банку.
84. Ліквідність комерційного банку.
85. Чинники впливають на ліквідність і платоспроможність банку.
86. Загальна оцінка ефективності діяльності банку.
87. Основні економічні нормативи, які регулюють діяльність комерційного банку

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Базова

1. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 р. №2121-111. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>
2. Про Національний банк України: Закон України від 20.05.1999 № 679XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text>
3. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 06.12.2019 р. № 361-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>
4. Про валюту і валютні операції: Закон України 21.06.2018 р. № 2473-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2473-19#Text>
5. Сілакова А.В., Лановська Г.І., Климаш Н.І. Центральний банк і грошово-кредитна політика: підруч. / за заг. ред. Т.А. Говорушко. Львів «Магнолія 2006», 2015. 224 с.
6. Банківська справа : навчальний посібник / за заг. ред. О. М. Колодізева. Харків : Вид. ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2020. 348 с.
7. Банківська система : навчальний посібник / за заг. ред. Н. С. Ситник. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2020. 580 с.
8. Банківська система: навч. посібник / за заг. ред. О. І. Бересласької. Ірпінь : Університет ДФС України, розділи 12; 14, 2018. 486 с. (Серія «На допомогу студентам УДФСУ», т. 27).

Допоміжна

1. Вовченко О. С. Єгоричева С. Б.. Фінансова стабільність банків в умовах динамічного макроекономічного середовища : монографія. Полтава : ПУЕТ, 2021. 233 с.
2. Колодізев О. М., Лебідь О. В. , Зуєва О. В. Фінансовий потенціал банку : сутність, методи оцінювання, інструменти протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом : монографія. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2018. 244 с.
3. Стратегія розвитку FinTech 2025. URL:<https://bank.gov.ua/news/all/finansova-inklyuziya-innovatsiyi-ta-bezgotivkovi-operatsiyi-v-ukrayini--prioriteti-strategiyi-rozvitku-fintech-2025>.
4. Бондарук Т. Г., Бондарук І. С., Мельничук І. С. , Ігнатова І. С. Гроші та кредит: навч. посібн. Київ: ТОВ «Август Трейд», 2018. 284 с.
5. Бондарук Т. Г., Лукашук М. В., Особливості та перспективи банківського кредитування сільського господарства на сучасному етапі розвитку економіки України. *Науковий вісник Національної академії статистики, обліку та аудиту*. 2020. №3. С. 84-92. URL: <http://194.44.12.92:8080/jspui/handle/123456789/5413>
6. Бондарук Т. Г., Богріновцева Л. М., Бондарук О. С. Шахрайство із використанням банківських платіжних карток як спосіб фінансування

тероризму та сепаратизму. *Статистика України*. 2023. №2 (101). С. 4-13. URL: <http://194.44.12.92:8080/jspui/handle/123456789/7711>

7. Бондарук Т. Г., Заморока В. О. Співробітництво України з міжнародними фінансовими організаціями. *Бізнес-аналітика в управлінні зовнішньоекономічною діяльністю*: матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф., 17 березня 2020 р. Київ: ДП «Інформаційно-аналітичне агентство», 2020. С. 49-51.

8. Бондарук Т. Г., Дубас Ю. А. Аналіз кредитної діяльності банків в умовах пандемії. *Science and education: problems, prospects and innovations: The 7th International scientific and practical conference, April 1-3, 2021*. Kyoto, Japan: CPN Publishing Group, 2021. С. 323-327

9. Бондарук Т.Г., Ткаченко Я. В. Особливості функціонування муніципальних банків. *Розвиток системи обліку, аналізу, аудиту та оподаткування в Україні: теорія, методологія, організація*: зб. тез доповідей учасників XXI Всеукр. наук.-практ. конф. Київ, 2023. С. 27-31. URL: <http://194.44.12.92:8080/jspui/handle/123456789/7345>

10. Onegina V, Husiatynskyi M., Mayorova T., Bohrinovtseva L., Sedikov D. Informational Support of Cash Flow Management Process in Public Administration. *International Journal of Innovation Technology and Exploring Engineering (IJITEE)*. 2019. Vol. 8. Is. 11. Pp. 2836–2841. <https://doi.org/10.35940/ijitee.K2401.0981119>.

11. Бондарук Т.Г., Богріновцева Л.М. Особливості використання інтернет-банкінгу та системи дистанційного обслуговування державними банками України. *Сучасна статистика: проблеми та перспективи розвитку*: матеріали XXI Міжнар. наук.-практ. конф. з нагоди Дня працівників статистики, 5 грудня 2023р. Київ: Інформаційно-аналітичне агентство. С. 194-200.

12. Федина В. В., Богріновцева Л. М. Необанки: світовий досвід та вітчизняна практика. *Проблеми сучасних трансформацій*. 2022. № 6. URL: <https://reicst.com.ua/pmt/article/view/2022-6-08-02/2022-6-08-02>

13. Богріновцева Л. М., Козій Н.С. Роль та вплив інституційних факторів на розвиток кредитного ринку в Україні: аналіз, виклики та перспективи. *Економіка та суспільство*. 2023. №54. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2785>

14. Богріновцева Л. М., Заїчко І. В. Інновації в інституційному забезпеченні розвитку кредитного ринку України. *Інтернаука. Серія: Економічні науки*. 2023. №10. URL: <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2023-10-9227>

15. Ключка О. В., Богріновцева Л.М., Федорчук Н. М. Особливості використання сучасних банківських продуктів та технологій в діяльності банків як суб'єктів фінансового ринку. *Актуальні проблеми економіки*. 2023. №12 (270). С. 86-93. URL: https://eco-science.net/wp-content/uploads/2023/12/12.23. topic_Olha-V.-Kliuchka-Liudmyla-M.-Bohrinovtseva-Natalia-%D0%9C.-Fedorchuk-86-93.pdf

16. Житар М.О., Зелінська В.С. Аналіз сучасного стану формування інвестиційного портфеля банків України та управління ним: проблемні аспекти

/ Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». № 29, ч.2, 2018. С. 54-57.

17. Ключка О.В., Богріновцева Л.М., Козій Н.С. Оцінка ефективності впровадження інноваційних технологій в діяльність вітчизняних банків під впливом цифрової трансформації фінансового ринку. *Економіка та суспільство*. 2024. №62. URL:

<https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3908>

18. Zaichko I., Bohrinovtseva L., Verheliuk Yu, Purdenko O. (2023). Current challenges and prospects of management of loan portfolio quality in wartime: the case of Ukraine. *Академічний огляд*. 2023. №2 (59). С. 218-234. URL: <https://acadrev.duan.edu.ua/images/PDF/2023/2/16.pdf>

19. Заїчко І. В., Мигович Т.В., Криховецька З. М. Роль монетарної політики та банківського сектору в системі антикризового фінансового управління. *Економіка та суспільство*. 2024. № 59. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3375/3302>

20. Житар М. О., Мельник В.М. Банківська система України у функціонуванні фінансового ринку. *Проблеми економіки*, 2020. № 1(43). С. 257-266.

21. Korneev V., Verheluk Yu., Koverninska Yu., Kononets A. (2019). Bank crediting to the sector of non-financial corporations in Ukraine. *Banks and Bank Systems*, 14(3). pp. 64-75. [https://doi:10.21511/bbs.14\(3\).2019.06](https://doi:10.21511/bbs.14(3).2019.06)

22. Korneev V, Khodzhaian A, Vergeluk Yu, Koverninska Yu. (2019). Monetary policy: regulatory news and change in the movement of financial flows. *Financial & Credit Activity: Problems of Theory & Practice*. Vol. 4 Issue 31, pp. 375-384. <https://doi.org/10.18371/fcaptp.v4i31.190952>

23. Заїчко І. В. Особливості та основні напрямки грошово-кредитної політики України в умовах воєнного стану. *Acta Academiae Beregsasiensis. Economics*. 2023. №2. <https://aab-economics.kmf.uz.ua/aabe/article/view/95>

24. Федина В. В., Заїчко І. В. Європейський досвід управління кредитними ризиками банків. *Розвиток бізнесу в контексті європейської інтеграції: глобальні виклики, стратегічні пріоритети, реалії та перспективи*: зб. тез доповідей Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 07 червня 2024 р.). Харків: ДБТУ, 2024.

25. Житар М.О., Ясентюк А.С. Особливості функціонування банківської системи України в умовах пандемії COVID-19. *Збірник наукових праць Університету державної фіскальної служби України*. 2021. № 1. С.113-125.

26. Федина В. В., Саламаха Ю. В. Аналіз сучасного стану ринку банківських послуг в Україні. *Інформаційне суспільство: технологічні, економічні та технічні аспекти становлення (випуск 43)*: зб. тез доп. Міжнар. наук. інт.-конф. Ч.2. (м. Тернопіль, 14 лист. 2019 р.). Тернопіль, 2019. С. 28-30.

27. Заїчко І. В., Федина В. В. Цифрова валюта центрального банку: перспективи в Україні. *Сучасні виклики та тенденції розвитку фінансової системи*: зб. тез доповідей Всеукраїнської наук.-практ. конф. (м. Івано-

Франківськ, 23 квітня 2024 року). м. Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. Івано-Франківськ, 2024. С.228-230.

28. Ковернінська Ю. В., Хрущ О. С. Банківські установи як інституційні інвестори. *Міжнародні економічні відносини на сучасному етапі: стан, проблеми та розвиток*: матер. Міжн. наук.-практ. конф., 16.02.2019 р. Дніпро: НО «Перспектива». С. 112-114

29. Заїчко І. В., Федина В. В. Грошово-кредитна політика України в умовах воєнного стану. *Стратегія розвитку України: фінансово-економічний та гуманітарний аспекти*: матеріали Х Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 20 жовтня 2023 р.). Київ, «Інформаційно-аналітичне агентство», 2023.

30. Федина В.В., Довгань Т.І. Теоретичні аспекти оцінки фінансового стану банківської установи. *Економіка і управління*. 2023. №2 (98). С.78-89. DOI: 10.36919/2312-7812.2.2023.78. URL: <https://e-u.edu.ua/journal/1238.pdf>

31. Житар М.О., Ананьєва Ю.В. Державна політика регулювання та стимулювання інвестиційної діяльності банків України / *Науковий Вісник Ужгородського університету, серія «Економіка»*. 2019. № 1 (53). С. 163-167.

32. Федина В.В. Кредитний ризик банку: сутність та причини виникнення. *Підприємництво і торгівля*. 2023. № 39. С. 223-228.

33. Ковернінська Ю. В., Сивко Д. В. Фінансові інновації в діяльності банківських установ України. *Концептуальні засади діяльності банківських установ України доповіді менеджменту та фінансів в умовах глобальної нестабільності*: зб. тез VI Міжн. наук.-практ. інтер.-конф. «Актуальні проблеми менеджменту та фінансів у сучасних глобалізаційних процесах», 14.03.2019. Ірпінь. С. 288-290.

34. Житар М.О., Зелінська В.С. Необанкінг: Зарубіжний досвід та українська перспектива/ *Збірник наукових праць Університету ДФС України*. 2019. № 2. С. 81-95.

35. Федина В.В. Перспективи розвитку цифрового банкінгу в Україні. *Стратегія розвитку України: фінансово-економічний та гуманітарний аспекти*: матеріали IX Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 17 жовт. 2022 р.). Київ: «Інформаційно-аналітичне агентство», 2022. С. 215-218.

Інформаційні ресурси

1. Офіційний сайт Кабінету Міністрів України. URL: www.kmu.gov.ua
2. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://mof.gov.ua/uk>
3. Офіційний сайт Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України. URL: <https://www.me.gov.ua/?lang=uk-UA>
4. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
5. Офіційний сайт Державної податкової служби України. URL: <https://tax.gov.ua/>
6. Офіційний сайт Державної казначейської служби України. URL: <http://treasury.gov.ua/main/uk/index>.

7. Офіційний сайт Національного банку України. URL: www.bank.gov.ua
8. Офіційний сайт Рахункової палати України. URL: www.ac-rada.gov.ua
9. Офіційний сайт Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/>
10. Офіційний сайт Асоціації українських банків. URL: <https://aub.org.ua/>
11. Офіційний сайт Незалежної асоціації банків України. URL: <https://nabu.ua/>